

www.e-rara.ch

**Pauli Aemylii Veronensis, De rebus gestis Francorum a pharamundo
primo rege usque ad Carolum octavum, libri X**

Emili, Paolo

Basileae, [1601]

Universitätsbibliothek Basel

Shelf Mark: EF I 6

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-35768>

Pauli Aemilii Veronensis, de rebus gestis Francorum liber octavus

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

A ubi comminūs res geri cœperit, non laturum Francorum vim. suas illi angustias velut compedes impedimento & ad pugnam & ad fugam futuras, proditurasq; se viros, se armatos, se Francos, se sobolem fortissimorū clarissimorumq; toto terrarū orbe procerum meminissent. stratis hostium corporibus, ad parentes quisq; ad vxores, ad liberos ferrentur, minus certaminis nunc proponi: minus negocij esse hostem prædamnata victoriæ spe se vltro abdentem loco deijcere, quàm modò fuerit trecentis equitibus quingenariam alam, simul & duo peditum millia fundere, fugare sternere, Regemq; duorum Regnorum, & dominum maris, egregium eundem Ducem Imperatoremq; occidere. Præsens Regis maiestas, oratioq;, atq; miseratio eius, suaq; cuiusq;, nisi perumperet, desperata salus, quo nullum acrius telum mortalibus, est, tantam animorum fecit, vt per æqua per iniqua irent, ferrentur, ruerent, perumperent, velut vecordes, furoreq; acti, nullo vulnerū sensu: auersis à periculis (quæ oculis obuerfabantur) cogitatione mentibus. Ita transmissi montes, superatæ angustia, patefacta itinera, fugati hostes: qui vecordia perumpentium, miraculoq; audaciæ velut vesani cōsternati, sibi consuluerunt notis semitis latebrisq;. Ita Perpenianū reditum. Ibi Rex Francus ingrauescente morbo decessit. Hic annus, Martini Pontificis Maximi Francorum amantissimi, triumq; Regum, Caroli, Philippi, Petri, morte fuit insignis. Gerunda, & cætera quæ bello cœperat Francus, morte eius ad solitum Imperium redire, Philippus Francus Rex & Pius, & fortis, nullo tamen suo cognomine celebratur: diui Regis filius dicitur. Tantum honoris sancto Regi mortales habuere, vt etiam filium laude nominis eius decorarint. Ab eodem ad superos recepto Rege, quæ nunc est Regia Francorum nobilitas omnis, est oriunda.

PAVLI AEMILII VERONENSIS,
DE REBVS GESTIS
FRANCORVM
LIBER OCTAVVS.

C

PHILIPPVS Pulcher iam inde à Prima adolescentia Aegidium Romanum theologum obseruabat: authorq; fuerat, vt de regimine principū, monumenta quæ extant, cōscriberet, ederetq;. Eūdem Lutetiam à Rhemensibus sacris regressus, quòd sacræ Scholæ vniuersiquæ Musæi oratione nouos excipi Reges solenne sit, dicere iussit. Isq; ita exorsus est: E templis, & quasi è colloquio Dei optimi maximi veniētes ac cōtinuò abs te, indulgentissime Rex, dicere iussi, non minore religione apud te verba faciemus, quàm quanta modò pro te ante aras vota susceperimus. Te quoq; eadē animi pietate auditurū confidimus, qua vt sacræ Scholæ verbis orationē habeamus, hortaris: vt quæ vltro in mentē tibi veniunt, ea etiam à tuis accipias: & tecum loqui persæpe solitus, vocem etiam nostrā non asperneris. Quid autem apud nouum Regem antiquius grauiusq;, quàm de Regno, dici potest? Nomen enim Regium, non in terris natum, excogitatumve, sed è cœlo demissum mihi videri solet. Parens enim rerum Deus, cūm genus humanum condidisset, summum quidem in illud imperium iusque penes se retinuit: sed vt mente in eum sublimes ferremur, vt illum cupidius quereremus, vt spe, vt votis incenderemur: idcirco in terris palam ipse degere, oculisque interea nostris obseruari noluit: Reges instituit,

tiam à tuis accipias: & tecum loqui persæpe solitus, vocem etiam nostrā non asperneris. Quid autem apud nouum Regem antiquius grauiusq;, quàm de Regno, dici potest? Nomen enim Regium, non in terris natum, excogitatumve, sed è cœlo demissum mihi videri solet. Parens enim rerum Deus, cūm genus humanum condidisset, summum quidem in illud imperium iusque penes se retinuit: sed vt mente in eum sublimes ferremur, vt illum cupidius quereremus, vt spe, vt votis incenderemur: idcirco in terris palam ipse degere, oculisque interea nostris obseruari noluit: Reges instituit,

» instituit, qui eius vice munereque fungerentur, quorum ut quisque probitate quam- A
 » proximè ad Deum optimum maximum accederet, ita verissimè Rex vocitaretur. Ita
 » omnes eodem contenderunt. Permulti singulis singuli virtutibus inclaruere. Audeo
 » prædicare, nullum dum omnibus anteuuisse. Non pauci certè compluribus præstitè-
 » re. Magnus enim campus, Regibus patet ad gloriam: & ad eam cuncti mortales, sed
 » maximè omnium Reges studio incitati feruntur. Dignissimum enim diademate cen-
 » fuerim, qui quicquid in cæteris pulchri passim aut legerit, aut audierit, id omne sibi
 » vniuersumque expetat: & quod desiderarit in alijs, id præterea ipse præstet. Non pige-
 » bit me, dum te intueor, magnitudinemque tuam considero, à Persis exempla repetere:
 » quorum Reges tot gentibus imperitantes, cum liberos suos ipsarum virtutum voce
 » erudiri instituique non posse cognoscerent: quod proximum erat, conquisitione sum-
 » morum virorum facta, quatuor viros ex omni numero deligebant: vnum iustitia cla-
 » rissimum, alterum prudentia, tertium fortitudine animi, quartum continentia excel-
 » lentem. Horum præceptis institui iam inde à pueris Regum filij consueuerant. Quæ
 » disciplina quandiu incorrupta permansit, tandiu illud Imperium maximum orbis
 » terrarum exitit, & tot post sæculis etiã apud nos memorabile, ac imitatione dignif-
 » simum. Sed satis mirari nequeo, id quod multis antè sæculis admirationi summis sa-
 » pientia professoribus fuisse video: post hominum memoriam summos Reges, maxi- B
 » mosque Imperatores, ex rebus gestis, vitæ ve instituto, aut fortuna aliqua præclara sibi
 » cognomina peperisse: alios Expugnatores, alios Illustres, alios Magnos, alios Fœli-
 » ces, alios Augustos, alios Pios dictos, alios alio decore nobilitatos: nullum dum Re-
 » gum, nullum illorum Imperatorum, qui rerum potiti sunt, Iusti cognomen ad hanc
 » diem promeruisse: eam vnam iusti Regis palmam, cognominisque dignitatem, cæteris
 » occupatis, reliquam esse quæ petatur, quam primam omnium summa contentione
 » peti oportuisset: cum cætera priuatorum hominum, & multò minus salutaria mune-
 » ra sit. Cuius rei causam quis aliam crediderit, quàm quod sunt qui ferant, iustum ho-
 » minem maiori alijs, quàm sibi, vsui esse: quasi Reges loco cœlestium instituti dati que
 » idcirco sint, ut sibi, non reipublicæ salutis commodoque prospiciant: cum contrà res
 » habeat, Regesque diuinitus humano generi dati sint, ut in commune consulant, iusti-
 » tiaque sit ea animi dos, quæ vniuersâ utilitate conseruata, suam cuique tribuit dignita-
 » tem: à qua qui desciscunt, quanuis in Regio solio sedeant, Regesque in præsentia voci-
 » tentur: tamen adeò ab Regio nomine, iudicio sapientium (quo quid maius? quid gra-
 » uius?) absunt, ut ne Latino quidem nomine nuncupari possint: externo & peregrino,
 » & temporibus auribusque tuis, ac voce pietateque nostra indigno, nominantur. Eius igi-
 » tur culpæ ratio eadem est, quæ & communis exitij, maximorumque bellorum: quod
 » opibus præstare, id in rebus humanis summum bonum arbitrantur: cum ea demum C
 » ac vna magnitudo Regia sit, ut cum cupiditati animi modum semel imposueris, quàm
 » cæteros mortales magnitudine nominis antecedis, tam beneficijs anteire conten-
 » das: & ea in primis excellas virtute, à qua vna relique iura petant: eius nutum intuean-
 » tur, ad eam omnia referant, ab eius ore pendeant: cuius fidei aliæ rerum summam ar-
 » bitriumque mandârint, seque eius administras comitesque profiteantur. Ea haud dubiè
 » iustitia est: pro qua fortitudo, constantia, grauitas, nisi depugnet, suum ius, nomenque
 » ac decus amittat: feritas, immanitas, vecordia, dicatur. cui sapientia nisi appareat, præ-
 » stoque sit: malitia, calliditas, fraus, captio, necessariò vocitetur. Eiusdem est, cum homi-
 » num genus ex fera vita syluisque in vrbes mansuetudinemque exciuerit, legumque ac in-
 » stitutorum vinculis coniunxerit, consociaritque: dare operam, ut probi mores vigeant:
 » pietas, fides, pudor, modestia, continentia, temperantia colatur. Quin ipsa liberali-
 » tas, quæ prodesse velle se, ac augere multos gloriatur: nisi sine iniuria, sine maleficio
 » alterius id faciat: nisi iustitiæ vestigijs insistat cuius se germanâ ac maximè geminam
 » prædicat: omnis commendationis dignitatisque sit expers: priusque alios spoliet, quàm
 » alijs largitur. Eadè & magnificentiæ & munificentiæ vis est: ut ab iniuria procul faceffat: ut
 » vnius iustitiæ nomine omnes contineantur: ea omnes sit, ea vim suam etiam sanctam mor-
 » talibus testetur. quod cum quænam mortali generi tuendo debeantur, præscripse-
 » rit: cœlum etiam suspiciens, illi in animis hominum venerationem cultumque reddat:
 » pietatem, & religionem, templa, sacra, superis impertiat, summumque mundi artificem
 » velut coram contemplata, imitandum sibi proponat: ut quemadmodum ille signa,
 » sidera,

A sidera, coeli motus, temporum vicissitudines, sempiterna certaq; lege deuinxit: à qua “
 deficere nequeant, ita ipsa terrestribus his apud nos Regnis, si perpetua futura sint, sa- “
 lutares leges iuraq; praescribat. Hæc igitur iustitia terris incedens, ac cœlum ceruice “
 contingens, ita sibi nihil ipsa petens, nihil captans, sua cuiq; tribuit, vt ei nihilo secius “
 genus humanum, resq; omnes eius beneficio incolumes, scepra dent. Simul qui iu- “
 sti legitimiq; Reges à parētibus, more, instituto, & legibus consensuq; Regna accepe- “
 rint, nulli rei plus quàm iustitiæ debent. Maius enim certiusq; patrimoniū, ac amplio- “
 res facultates ab ea acceperunt, quàm à parentibus. Illi enim opes, gazā, arma, arces, “
 praesidia tradere potuere: vt veri iusti q; Reges sint, haberenturq; ipsi, ac liberis dein- “
 ceptis per manus eadem relinquunt, id munus eius Reginae sit. Cur enim iustitiā Regi- “
 nam vocitare dubitemus? quæ Regna tradat, tueatur, sancta efficiat: adeò vt etiam si id “
 verum credatur, quod & proceres sapientiæ nonnulli dixere, iustū plus alijs prodesse “
 quàm sibi: dissimulari tamen non possit. veros Reges, eosq; in primis qui Regibus or- “
 ti generaturi Reges sint, ei Reginae accepta omnia ferre debere: quam & ipsos in se “
 colere, & cæteris præstare conueniat. Et (vt omnia semel complectar) religionis, mo- “
 derationis, fortitudinis, prudentiæ, liberalitatis, Iustitia parens est: nec diuelli ab Rege “
 potest incolumi Regio nomine. Nec difficile factu est ea præstare, non æquè cætera. “

B Etenim sapientia ingenij in doles est, quam nullus efficere, creareve sibi potest: natu- “
 ra bonum, ac Dei donum est. Fortitudo quoq; vis quædam & magnitudo animi cen- “
 setur, ac id mentis robur ferè vt cuiq; insitum est specimen, cernitur. Quid, quod con- “
 tinentiam facilem aut difficilem corporis dos habitusq; præstare videri possit? Iusti- “
 tia aut à sola voluntate proficiscitur: & vt quisq; vult, iustus, secusve est: aut facillimè “
 omnium Regijs ingenijs se vtrò descendam præbet. Forma corporis, oris dignitas, “
 frontis grauitas, vultus maiestas, fulgor, vigor ac lumen oculorum, (quando maximè “
 inelyta cœlestiū munera repudianda, dissimulandaq; non sunt) spectantes mouet, te- “
 netq;, ac admonet quæ nā species primi à summo artifice initio rerum creati hominis “
 fuerit: qualesq; quicūq; iuste regnārint, futuri sint in illa foelici immortalitate. Quòd “
 si corporis pulchritudo tanti est, vt quodā sui miraculo reliquos afficiat: quid sentien- “
 dum est de illa pulchritudine, quæ est animi verè Regij, quæ simillimū superis facit? A- “
 ge maeste indole animi, speq; mortalium, hanc virtutū Reginae Rex in consiliū sem- “
 per admittite: eius speciem animo cōcipias, ad eam te formes: eam intuens te compo- “
 nas. Quàm ea te delectabit? Quàm mirum sui amorē apud te excitabit? Quàm te cœ- “
 lestibus charū acceptumq; efficiet? Quantam maiestatem tibi apud tuos apud alienos “
 conciliabit? Quàm te immortalitati nominis consecrabit? Is demū optimus Rex erit, “
 ac minimè rerum inclinationibus temporumq; communiū mutationibus & publi- “

C cis casibus (qui summis imperijs, vbi aliquid labat, ferè accidere, vt humanis corpori- “
 bus morbi, cōsueuere) obnoxius, qui eam semel pectore admiserit, ac deinceps eius “
 consuetudine tenebitur. nec ipse modò felix, sed &, quod proprium Regum est, suos “
 foelices efficiet: prægustans quanta quamq; solida futura sit illa inter superos summa “
 æternaq; foelicitas, quam optimis Regibus iustissimisq; destinauit diuinum numen: “
 cuius vt apud nos partes interea ageres, hoc folio velut in æditissima terrarū specula “
 sedes. Hæc Romanus Theologus. Pulcherrimum erat magnificam exædificare basili- “
 cam in insula Regiæ vrbs, vbi iudicia sine prouocatione fierent, ac velut è sinu Regis “
 iura peterentur: idemq; & Regum domicilium, & iustitiæ tribunal foret: quòd nulla- “
 dum præcipuæ dignationis vrbs delecta attributave iuridicis conuentibus fuerat: fo- “
 rumq; longo interdum annorum interuallo in paucos admodum dies indictū, aliàs “
 alibi agebatur: raris initio cōtrouersijs, quòd ciuitates suæ quæq; præfecturæ iudicij “
 domesticis contentæ, turpe ducebant longinquum summumq; auxiliū appellatione “
 implorare. Paulatim glifcente calumnia, multitudineq; caussarum increscente, pri- “
 mum quotannis semel, idq; in paucos dies: postea & semel & iterum, sed alio quàm “
 proximè semper loco, iurisdictione exercebatur. Tandem è re vniuersæ Franciæ visum, “
 cerras sedes summis iudicij dari, easq; & in Regia vrbe, & ad ipsam Regiam. Igitur a- “
 trium Philippo Pulchro Rege magnificentissimè extructum, adiectis conclauibus, & “
 alijs ædium partibus: vbi frequenti concilio decuriæ iudicum postea cōgi cœptæ. Ga- “
 guinus recentissimus rerum Francicarum scriptor, refert Vtino Philippi Pulchri Re- “
 gis filio Rege primū institutum, vt quæ vaga fuerat antea iurisdictione, in Regia vrbe

certis sedibus confisteret: ne litigatores peregrè semper ac incerti vexarentur. Tandem per paruo loci interuallo, & propè veterem sancti Regis Regiam, fisci quoque tabulario, ac authoribus summarum locus attributus. Normani domi iura petere velle perseuerabant. Rotomagi quòd ea sit vrbs regionis princeps, quotannis Vere in eunte ac Autumno sexies septenis in singula ea anni tempora diebus forum agebatur, si per bella aliàsve occupationes liceret: quæ sæpenumero vel verè accidebant vel fando prætexebantur. Eum conuentum iuridicum, Scacarium pro Statario vocitabant. His paucis annis etiam apud Normanos ea iurisdictio perpetua facta. Ioanna Philippi Pulchri Regis, Musæum quod Nauarræ dicitur, extruxit, locupletauitque ad scholasticorum tenuitatem sustentandam. Romanus Theologus conciliante literatura, sanctitateque vitæ, creatus est Archiepiscopus Biturigum. Interea in Italia res gestæ. Robertus Comes Atrebas, dum Carolus Claudus Caroli Regis Siciliae filius captiuus apud Tarraconenses degit, res eius Italicas procurabat. Neapoli sedem sibi delegerat: classem illuc conuenire iussit. Inde in Siciliam cum parte copiarum transiit. Catinam in ditionem redegit. In spem totius insulæ recipiendæ erectus, classem Neapolim remisit, ad cæteras copias repetendas. Rogerius classis Tarraconensis præfectus exploratis hostium consilijs, classi Atrebatum improuisus occurrit: propugnatoribusque vacuum adortus, naues omnes ad vnam cepit: & antequam huius classis fama ad hostes emanaret, obuiam procedit alteri classi, quæ ex prouincia Duce Breno Comite, ac Philippo Flandri Comitis filio, soluerat, ac descensione in oram Hetruriae facta, Vidonem à Monteforti Comitem sustulerat: qui, quòd Ruffo Comiti Anguillariae socero in Comitatum successerat, & veteri gloria belli, & recentibus opibus ingens erat. Haud in difficili res fuit. Proceres equestribus prælijs nobiles, naualium rudes, in Rogerij potestatem venèrunt. Ille redemptos à suis cæteros dimisit: Vidonem nullo pretio vt missum faceret, exorari potuit, Regi Anglo eius hosti implacabili gratificaturus. Vido in perpetuam custodiam compedesque coniectus, atque enectus, pœnas Anglis dedit, ac aris sanguine perfusus macerati Regij iuuenis sacro bello reducis. Eduardus Rex per legatos de compositione agens, peruenit vt fœdus his legibus iiceretur, vt Carolus Claudus dimitteretur: viginti millia pondo argenti penderet: Pontificem Maximum exoraret, vt Tarraconensibus Siciliae insulæ adiudicaret: eosque inducto dirarum decreto in gratiam reciperet: Carolo Valesij Comiti persuaderet, vt cederet iure regni Tarraconensis, quod Martinus Pontifex ei attribuerat. Ea omnia nisi intra triennium præstaret, in custodiam, vnde emitteretur, rediret: ea ita futura obsides daret: quos & dedit, duos ex filijs, Robertum miræ indolis, & Ludouicum, miræ sanctitatis adolescentulos: ac quadraginta præterea è prouincia Phocensi nobiles viros. Ita deportatus è Sicilia exercitus. Quarto quàm captus fuerat anno Claudus Rex in Franciam ex Hispania redijt: atque inde cum Nicolaus Pontifex Maximus fœdus Tarraconense ratum nolleret: nec iniussu suo transigi potuisse de Regno sedis Romanæ beneficiario contenderet: cum egregio equitatu in Italiam transcendit. Eum Hetruriae bella excepèrunt. Guelforum partes ea tempestate inualidas tutandas suscepit. Vgolinus enim Girardescus ciuis Pisanus Guelforum partium princeps, initio contraria factione partim pulsa, partim percussa, eò potentiae domi peruenerat, vt nutu omnia administraret, patriæque dominus & esset, & haberetur: diuitijs, nobilitate ingenij fama, authoritate ingens, vxore, filijs, nepotibus, & omnibus in vita bonis appetendis circumfluens, beatus, foelix & cæteris & sibi visus: eorumque cogitatione perfruens, lætus, fidens, etiam illorum commemoratione gaudebat. In festo frequenti que natalis sui celebrandi conuiuio, ad quod suos omnes inuitarat adhibueratque: dum fortunam suam ipse fando effert, admiratur, cæloque æquat: ausus est quendam ex intimis amicis Marcum, qui tandem abesse videretur, interrogare. Ille vel reputatione rerum humanarum, quàm fluxæ, fallaci que specie, quàm volucris orbe circumagantur: vel mente diuinitus admonita: Sola, inquit, ira Numinis procul diu que abesse à tam secundis rebus non potest. Et necesse erat congesta in vnum hominem, nondum alteram fortunam expertum, bona, excipi calamitate ingenti. Guelforum viribus consenescentibus, Gibellini armis correptis ædes eius circumstant, oppugnant: vnum è filijs, vnumque nepotum, vim arcere conatos, occidunt

A occidunt : ipsum, & duos præterea filios, tres nepotes comprehensos in turrin inclufere obferatis foribus, clauibusq; in Arnum propinquum flumen deiectis. Ibi fame in oculis, in gremio suo chariffima pignora parens moriens morientia vidit. Vociferanti, expofcentique, vt supplicijs humanis exigendis inimici contenti effent, facrae confessionis facrosanctiq; viatici potestas facta non est. Hæc inhumanitas partes Gibellinorum magis inuifas effecit. Et superueniens Carolus se Guelfis iunxit. Florentinorum Republica in manu Guelforum erat : sed exules eorum Gibellini cum Republica Arretinorum, qua potiebantur item Gibellini, fœdus percufferant : & aliarum ciuitatum exules, vt cuiusque causa erat, alij Florentinis, alij Arretinis se coniunxerant. Vtrique præterea domesticam iuuentutem, & militem mercede conductum sub signis habebant. Arretini Hilermum ciuitatis Pontificem, quando ad id ventum erat, vt suam quisque causam sanctam prædicaret, sui exercitus ducem sequebantur. Carolus Florentinis Mericum Narbonensem clarissimum bello virum cum centum Francis delectis equitibus, vt eo exercitus Imperatore, signisque Liliatis res gererentur, dedit. Hoc duce pugnatum cum Arretinis : eorum tria circiter millia occisa, duo millia capta. Exin res Florentina pollens potensque, Francici nominis obseruantissima. Carolus Claudus ipse profectus in urbem;

B à Nicolao Pontifice Maximo coronaretur anno eius sæculi vndenonagesimo, die Pentecostes festo. Aduersarij vocabant eum omnino Regem Apuliæ : Pontifex etiam Siciliae diadema nomenque addidit. Quæ res Tarraconenses à spe pacis, reconciliandæque cum Pontifice gratiæ auertit. Et Eduardus Anglus alienior offensorque Francis effectus. Sed & Tarraconenses, vt Sicilia arte potiti fuerant, ita & continentis oppida clam sollicitare cœperunt. Catenzanum in primis vt deficeret à Francis, adduxere : occupatumque præsidio firmare, cætera tentaturi. Robertus Atrebas vt illud recuperaret, cum impetu expugnare non potuisset, obsedit. Iacobus Tarraconensis Petri Regis filius se Siciliae Regem dictitans, & Rogerius, cum copijs ingentibus affuere, vt clausos eximerent obsidione. Aperto Marte pugandum erat. Atrebas lætabatur facultatem pugnae signis collatis conferendæ aduentu hostium dari. Vocata igitur concione: Id quod optastis milites, inquit, aperto Marte, patentibus campis dimicandum nobis, & de Siculo Regno in parte Italiae illi contributa, est decertandum. Hostis noster non est nobis procul quærendus: non ad Niceam nec Antiochiam, nec ad Bouinas, nec ad alia loca victorij Francorum nobilia petendus. Adest in oculis nostris, sese vltro cædi offert. Semel atque iterum in Italia de Regno hoc in certamen descendimus : primum ad Beneuentum, vbi cum Manfredo vno prælio debellauimus: deinde ad Fucinum lacum, quum clarissimi Imperatoris filium Conradinum, & Foedericum Austriae Ducem, ætate viribusque feroces, ac suorum externisque copijs subnixos: profligauimus: nobiliore tunc, quam prior, Beneuentanaque extitisset, victoria. Hæc tertia futura est, quam tanto maiore vltute pugnari conuenit, quanto secunda nobilior, quam prima fuit: vt virtuti vestrae semper incrementum, semper cumulus accedat. Quod bonum, faustum, foelixque sit, capite arma: descendite in ordines quisque suos, pugnaturo vt Francico nomine, vt vobis, vt causa nostra dignum est. In castris, quod satis visum est copiarum in præsidio relictum: & valida statio portis obsessi oppidi opposita, ne vlla impunè fieret eruptio. reliquus miles in aciem eductus. Pugnatum est acriter. Apud hostes Rogerius nunquam mari victus, partum pelago decus, gloria terrestri augere contendit. Iacobus hoc primum prælium suo ductu auspicioque cum Franco committens, nomen sibi commendationemque in futurum petit: Franci vicere: minus cædis cruorisque quam fugæ ignominiaue fuit: Paulò plus ducenti hostium cecidere: reliqui ad mare nauesque præcipiti fuga delati. Exin Tarraconenses optimum statuerunt aliò belli terrorem transferre, si distinare vires Francorum, & auertere ab obsidione Catenzani possent. Caietam classe profecti, expositis copijs oppugnare aggressi sunt. Oppidani egregiè se tutabantur: & Carolus cum copijs Pontificis Maximi ad opem ferendam ex Vrbe aduolauit. Alia parte Atrebas parte exercitus ad continuandam obsidionem Catenzani relicta, ad hostem pergit. Tarraconensis & terra & mari urbem premebat. Atrebas ardebat cupiditate pugnae. Carolus iam ad quietiora consilia pronior erat. Et Tarraconensis pacem fœdusque petebat, vt vndique discederetur ab armis, stare-

turq; ijs quæ in dimittendo Carolo Rege conuenerant conditionibus. Commeanti-
 bus vltro citroq; legatis, redintegratae sunt in quinque annos induciae, etiam atq; etiam
 Atrebate fremente indignanteque leges accipi: vinci posse hostem, nec parem Fran-
 cis futurum, si armis decerneretur. Nihil summus vir oratione auctoritate mouit.
 Iratus se ex concilio rapuit, in Franciamq; venit. Catenzanum, quia ita cautum fuit, in
 fidem redijt. Sicilia in ditione Iacobi mansit. Eo rerum motu in praesens sedato, alius
 exortus: quando Regibus orbem terrarum spe affinitateq; complexis, necesse est ma-
 gnis nouisq; semper excipi motibus. Tunc curæ in Hungariam versæ. Carolus Clau-
 dus ex Maria Stephani Regis Hungarorum filia cohortem filiorum tulit: Carolum
 cognomine Martellum, Ludouicum, Robertum, Philippum, Raimundum, Ioannem,
 Petrum: hos, & filias quinque. earum duæ in Franciam, duæ in Tarraconenses enu-
 bent: vna Ferrariensi iuncta. Mortuo Stephano socero Rege, nec diu superstite eius
 filio Ladislao, Martellus se Hungariae Regem iure materno dictitabat, quod nemo
 cognatione propior spei illius Regni reliquus foret. contendebat æquum esse, se
 auo materno, se auunculo succedere: se legibus, se iure, se institutis gentis ad illud so-
 lium insidendum vocitari. Cæterum is solo apud suos nomine fuit Rex: nec facilio-
 res æquioresve res illi Hungaræ, quam patri Siculae extitère. Ex Clementia Rodul-
 phi Cæsaris filia procreauit Carolorobertum: qui magno negotio ad Regnum Hun-
 garia tandem peruenit: ac simplici augustioreq; nomine ab ea gente Carolus nunc-
 cupabatur. Impigrum eius Regni emulum habuit Andream Venetum. Vtq; paulò al-
 tius res repetatur: Andreas secundus Rex Hungariae, ex vxore Gertrude Sueua ge-
 nuerat Belam, Colomanum, Andream, & quasdam præterea filias, in quibus diuam
 Elisabetham. Vxore defuncta, cum in Syriam iussu Pontificis Maximi contendisset,
 nec magnis rebus gestis inde rediret: delatus (vt Hungari tradunt) in Italiam ac forma
 filiae Marchionis Estensis captus, eam vxorem in patriam duxit: aliquantoq; post mo-
 riens grauidam reliquit. Vidua concilio procerum gentis coacto, se vterum ferre te-
 stata, fideq; facta, statuit à priuigno Bela qui maximus stirpis patri in regnum successer-
 rat, procul abire, ac in Italiam ad patrem Marchionem reuerti: vbi filium peperit, Ste-
 phanumq; nuncupauit. Is vbi adoleuit, regijs spiritibus paternisq;, priuatam vitam
 grauat, auumq; maternum dominatu deturbare conatus indicio facto se in Hispa-
 niam ad sororis, ex patre virum Iacobum superiorem Tarraconensium Regem con-
 tulit. In Italiam cum redijisset, ob nobilitatem generis creatus Rauennæ Prætor, non
 diu ibi ius dixit. Venetias concessit, nobilissimiq; ac locupletissimi Veneti Mauroce-
 ni filiam vxorem duxit: quo ex matrimonio natus Andreas Venetus, vbi adoleuit, vi-
 no adhuc Ladislao Martelli auunculo in Hungariam iuit: eoq; aliquanto post mortuo,
 Rex salutatus est. Carolus (vt quem pro Claudio nonnulli cunctatorem vocant,) Mar-
 telli pater, seignius egit, fretus causa sua, quod vxor eius, cuius iure regnum filio pete-
 bat, soboles fuisset Andreae secundi regis per Belam eius filium stirpis maximū, quod
 eadem fratrem, quod patrem, Reges habuisset: Venetus neque patre Rege procrea-
 tus, & ex Estensi, posterioreq; toro progenies foret. Bello apud nos omnibus Regnis
 ardentibus, res Asiaticæ, quæ & ab eius ætatis Ducibus Regibusq; alia gerentibus in-
 tentaræ, & à nobis scribendo intermissæ fuere, repetendæ sunt. Anno eius sæculi al-
 tero & octogesimo, Armenij armis Saracenorum vexati, cum à nobis frustra opem
 petuissent, cum bella domestica in Scythia tandem conticuisissent, ab Imperatore Scythia
 auxilia quaesiuere: impetraueruntq; triginta millia Tartarorum equitum: ijsq; freti cum Sa-
 racenis Aegyptiorumq; Rege dimicauere, magna spe debellari posse euertiq; Sulta-
 norum imperium. In Syria ad urbem Gamalam, quam Helpis Aegyptius imperator
 obsidebat, signa collata sunt: acerrimeq; præliabatur Armenij fideles equitibus Scy-
 tharum: nec dubia videbatur victoria. Scytharum Dux nomine Mangodamerus, cum
 trepidare Saracenos, ac in fugam inclinari, dissipariq; cerneret, equo pernix defilit.
 Qua re conspecta, reliqui Scythæ & ipsi in pedes se excepere, instituto gentis, vt Ducē
 eques milesq; intuens, eius exēplo rem gerat. Tunc collectis animis hostes, redinte-
 gratisq; viribus in pugnam redeunt. Armeniosq; à sociali equitatu, cui vni fidebant, de-
 fertos fundunt, fugant, Gamalā expugnant, eadē faciunt. Reuersis domum Scythis,
 eorum Imperator securi ductores ordinū percussit: qui eorum ductu meruerant, eos
 omni deinceps vita, ignominia causa, habitu cultuq; muliebri agitare iussit. Tribus
 post

A pòst annis, Aegyptij Marmem urbem Phoenicum, defendentibus hospitalarijs, obsederunt, oppugnaruntq; Armis, aperta q; vi capere non poterant: Cuniculis suffodere tam vastis specubus, vt tota vrbs pèssilis esset, ruitura q; mox videretur. Cuius rei ignari clausi muris se tutabantur. Hostis vltro exciuit: ac fide data oppidanorum aliquem prodire, & rem ad suos deferre iussit. Cognito certo periculo, urbem dederunt, pacti vt emigrarent. Anno eiusdem sæculi videnonagesimo Tripolin ijdem Barbari obsedere. non eadem humanitate in victos vsi, vrbe telis, tormentis, machinis, cuniculis expugnata: atrocissima crudelitatis, feritatis, auaritiæ, libidinis, contemptus Numinis exempla excogitari ab vlla barbaria possunt, ediderunt: pauci nauibus, quæ in portu stabant, exceptis effugerunt. In mœnia etiam furor sæuijt. muros deiiciunt: fundamenta conuellunt, dissipant: fossas, & quos foderunt cuniculis sinus explent, adæquant, ne vestigium vrbs extet. tantum paruam arcem emuniuerunt, quam præsidio tenerent, ne nostri restituere ruinas conarentur. Nostri nihil in Syria Phoenicæ præter Ptolemaidem habebant, urbem frequentissimam & conuentu mercatorum, & cære, quòd quæ vrbes pactione Saracenis deditioem fecerant, earum incolæ in illam se contulerant: simul sacræ militiæ Magistri ibi præsidia collocarant: inducias q; post captam Tripolin, cum Aegyptio in quinque annos fecerant: quarum tamen fides sancta illi non fuit, quòd diceret à nostris inopia adductis excursiones in finitimarum ciuitatum agros fieri, prædam q; hominum ac pecorum tanquam ex hostico abigi. Nicolaus Pontifex Maximus ille quingentos equites cataphractos stipendijs suis eò miserat. Inerant & multarum è nostris gètium procerum q; milites publicè missi in spem stipendiorum, quæ tamen non pendebantur: vt rapto viuere, inopia cogerentur. Nec vnum erat consilium. Trium quoque ordinum Magistri discordes inter se, eius vrbs imperium ad se singuli trahebant. Patriarcha sanctæ ciuitatis primas partes etiam profani dominatus ditionis q; sibi arrogabat vrbs citò peritura, & foris ab hoste, & intra mœnia dissensionibus eorum laborantis, qui vt tutarentur, adesse se dicerent. Carolus idem & Siciliæ & Hierosolymorum Rex à Pontifice Maximo dictus coronatus q;, à quo etiam ius exigendarum à ditionis suæ sacerdotibus in sex annos decimarum impetrarat. Ptolemaidem vt sacro Regno contributam, sui esse iuris defendebat. Cyprius Rex cum satis magna pro facultatibus suis classe Ptolemaidem profectus, Templarijs persuasit, vt ei sacri Regni diadema redderent, quod ipsius maioribus Almerico q; ademissent. Quam rem Carolus molestè tulit: & vectigalia quæ sub ipsius ditione Templarij percipiebant, prouentus que agrorum fisco suo inferri iussit. Helpis Aegyptiorum Imperator filium Melesaitin, dum nostri nihil in commune consulunt, ad eam urbem recipiendam anno eius sæculi nonagesimo primo misit. Tanta erat bellatorum multitudo, tantum studium, vt mira celeritate ingentia opera effecerint, quibus nostros in iustam obsidionem compulsos terrerent, eruptione que prohiberent. Cuniculos in initio agebant: vbi verò hi transuersis nostrorum cuniculis excipiebantur, cæcas fossas ducere desuere: machinis admotis muros quatiebant, fundamenta conuellebant, specus ingentes deprimebant, aperiebant q;: qua peste non parua pars mœnium magno fragore corruens, latè stragem fecit. Nec nostri segniter se tutabantur. interdum strata, noctu reficiebant. Spes salutis ostentata interim fuit, morte Aegyptij imperatoris nuntiata: sed ea & breuis, & vana, quòd filius tanti exercitus dux, continuò Sultanus salutatus est: & milites maiorem virtutem recenti eius imperio præstabant, quàm sene patre Sultano, eo que absente, præstitissent. Benignus Magister militiæ Templi egregiè communem salutem tutabatur. vbi sagitta venenata ictus interijt, animi Latinis cecidère. Patriarcha, Cyprius q; Rex, & quos magis salutis quàm decoris cura tangebant, noctu naues conscendere. Cum procul ab hoste abessent, ac Cypro appropinquarent, exorta sæua tempestate propè omnes fluctibus obruti. Ita qui ferrum euitarant, ignaua morte perièrunt. In vrbe duodecim millia remanserant: obsessi, oppugnati, faucij, fessi malis præsentibus, percussi futurorum metu, deserti à suis, victi, expugnati, capti, cæsi ad vnum omnes sunt. Nec in mortales modò atrox Barbari victoris ira sæuijt: sed vt ad Tripolin factum fuerat, publica priuata que ædificia, templa superum euerfa, refossa fundamenta, ne indicium vllum euerfæ, ne monumentum vrbs extaret: locus etiam ruinarum strage cumulis q; liberatus, vt nudum solum aradum ferendum q; restaret. Hic finis sacri belli statui potest.

» Nomen quidem mansit: ferrum alijs bellis strictum. Anno antè quàm in Oriente a
 » mitteretur. Ptolemais, mortuo apud nos Reginaldo Comite Luceburgensium, con-
 trouersia inter eius filios (tres ij erant) & Ioannem Ducem Brabantia exoritur. Iuue-
 nes iuraq; gentilia Comes Geldubensis agnatus tegebat, tota ex Germania iuuentu-
 tis proceribus excitis, Franci Ducem Brabatinum socium amicumq;, ac cuius soror
 Regina Francia (vt ostendimus) fuit, ex qua filij per patrè fratres Regis Pulchri essent,
 copijs iuuabant: causam veterem, ac iura cognationis in Luceburgensi causa perse-
 quentem: quo nomine illius Comitatus nobilitati iunctus, se potiore esse conten-
 debat, quàm vel ipse Comes Reginaldus fuisset. Propter Rhenum signa collata prima
 luce sunt: in seram noctem prælium tenuit, crebris congressibus receptibusq;: vt vires
 lassitudine hos illosq; deficiebant, vt redintegrabantur, modò confescescente, modò
 recalescente certamine. Nobilitate tantum vtriusq; aciei pugnate, Magister equitum
 Francorum à Brabantino stans, tandem victoriã tulit: mille quingentis omnino equi-
 tibus vtrinq; desideratis, paulò pluribus hostium quàm Francorum. Occisi sunt tres
 Comitris filij, pro quibus hostes pugnabant: captus est Geldubensis ferro dimicans:
 comprehensus etiam Pontifex Agrippinensium: Luceburgenses in potestatem Bra-
 bantini redacti. Obliuio cognationis communiumq; maiorum pectora in prælio ce-
 perat. Posita animorum contentione, in causa non perspicua, in iure controuerso re-
 spectus Numinis, religio animi, memoria propinquitatis valuit, perucitq;: vt res Mar-
 te iudice dijudicata, pignore necessitudinis iungeretur. Filia Ducis Brabantini Hen-
 rico filio Hèrici, qui filius Reginaldi Comitris, cum duob. fratribus in acie ceciderat,
 nupsit doti adscripto Comitatu Luceburgensi. Geldubensis, Pontifexq;: precio re-
 dempti. Henrici nomen ingens erit, ac augustum. Hos motus bellū Anglicū excepit.
 Secundum captam Ptolemaidem Legato Romano circumeunte priorum vrbes, ex-
 citanteq;: ad bellum sacrum redintegrandum: delectum habere, classem parare coge-
 req;: Anglus cœpit. Naues Anglicæ ex ora Normaniæ prædas egerunt. Misit Pulcher
 Rex ad res ab Anglo repetendas. non reddebantur. dies ei dicta, vt qui se Comparem
 Francia, Beneficiariumq;, & Aquitaniæ Ducem professus, in verba Franci Regis iure-
 iurando addactus esset, causam maiestatis, vexataq;: populatione Francia diceret: nō
 affuit. Arnulfus Nella Magister equitum in Aquitaniam missus, Burdegalam urbem
 Vasconia principem de Anglo cepit: & cæteræ omnes vrbes arcesq;: in fidem rediē-
 re, præter paucas validis Anglorum præsidijs infessas: & harum alias Magister equi-
 tum, alias Carolus Valesij Comes, diuersi oppugnabāt. Interea mortuo Nicolao Pō-
 tifice, summa sedes duodetriginta menses vacauit. Sub quod tempus decessit Mi-
 chaël Palæologus Cæsar Græcus, quem ob restitutum suis ingens nomen, Magnum
 vocitatum inuenio, eundem, quod consilio Lugdunensi Græcam ecclesiam subie-
 ctam Romanæ sedi professus fuerit, Græci sacerdotes mortuum arcuere sacra sepul-
 tura. Andronicus filius successit, ad vestem inconfutilem *CHRISTI*, germanitatem-
 que animorum religione seruandam pronior: sed damnata à popularibus magni
 alioqui patris memoria deterritus, in potestate autoritateq;: suorum fuit. Decessit &
 Rodolphus Latinorum Cæsar. Germani proceres delegerunt Adulphum Nassiæ
 Comitem. Is cum Anglo Rege fœdus icit, societatemq;: armorum in Francos iunxit:
 & Anglus iam ex professo Fræcorum hostis, non fœdere modò, sed & affinitate Flan-
 driæ Comitem Vidonem, & ducem Ambarum Ericem sibi deuincire contendit.
 Huic filiam collocat, illius filiam in matrimonium sibi clam petit. Sensit id agi Fran-
 cus: & antequam rem palàm factam Flandrus sentiret, eum Pulcher Rex, virginem Io-
 anna Regina, Lutetiam per causam celebrandorum frequenti procerum illustrium-
 que fœminarum cœtu ludorum conuiuiorumque euocârunt, clicuerunq;. Puella
 cum virginibus aulicis apud Reginam educari coliq;: cœpta, paulò post decessit.
 Pater initiò diligenter asseruatus, deinde remissiore cura custodum domum elapsus,
 ex professo Pulchri hostis effectus est. Cùm iam Erix Ambarus Angli gener Campa-
 niam depopulari ausus, repentina excursione vastitatem inferret, nobilitas eius re-
 gionis bellis assueta, eum trepidè redire domum cœgit. Sub quod tempus alia quo-
 que parte res gerebantur. In Aquitania Carolus Comes Rionem maritimum oppi-
 dum fiducia præsidij Anglici imperium detrectantes oppugnat. Egregiè se tutaban-
 tur: trahebaturq;: res, ac tempus terebatur nullo effectū. Victoria de alijs hostibus
 parta,

A patra, hunc hostem fregit. Magister equitum, Ponteseium obsidione clausit. Erant in Præsidio Vascones, Anglique: sentiebant se diu tolerare vim Francorum non posse. Clandestina pactione incolumitatem Anglis concedens, illos desertis socijs abire permisit: receptoque oppido Vascones victos Rionem duxit, ac pro portis obsessi oppidi sublimibus furcis suspendit. Id triste spectaculum metum communem, mutuaque diffidentiam inter hos item Vascones Anglosque qui obsidebantur, iniecit, utrisque metuentibus ne ab alteris proderentur. Seditioe orta, Franci oppidum intestinis malis agitarum capiunt: Ioannes genere Britannus, præfectus præsidij, & ab Anglis & à Vasconibus impetu facto premitur. Ipsi dum naues quæ in portu stabant, certatim conscendunt, trepidantque, à Franco magna pars interempti. Exin Fanum Seueræ obsessum tres continuos menses: tandem fame coacti, incolumitatemque pacti, deditioem fecere. Superuenit & tertius Dux Robertus Atrebas: quod & Angli maiore conatu gerere Aquitanicum bellum statuebant. Edmondus frater Eduardi Regis cum noua classe ex Anglia profectus, Baionem tenuerat. Expositis copijs, cum Francis, ut fortunam experirentur, aduenientibus, signa contulit. Vicit Atrebas, compulsis intra oppidum hostibus. Edmondus Baionæ decessit. Eduardus ad Adulphum Cæsarem septuagintaquinque millia pondo argenti misit, ut milite conducto se

B Vidoni Flandro associaret, iunctisque copijs in Franciam arma ferret. Atrebas anteuertit. Flandriam ingressus, Insulam metu recepit. Pugnatum etiam acriter collatis signis, sedecim millia hostium à Franco fusa, fugataque, ad tria millia cæsa: capti aliquot proceres, in quibus Hilermus Iuliacensis, & Erix Comes Bellomontanus. Rex Anglus classe oram Flandriæ maritimam tenuerat: Furnas iter habebat. Certior deinde factus, ipsum Regem Palehrum cum proceribus iuuentutis omni que nobilitate aduentare, Gandauum flexit, quod & Vido Comes concessit. Furnæ ac Brugæ Pulchri fidei se permisere. Adueniens ex Italia Carolus Claudus Rex peruicit, ut induciæ inter duas nobilissimas Regias Francicam Anglicamque in biennium fierent. Secundum duodecimum mensium interregnum Purpurati patres Pontificem Maximum delegerant Petrum Brutium, montis Muronis loca sola secessusque, colentem, ac celebritatem fugientem. Vir qui lucem purpuramque ignorasset: ijs qui eum gnari prudentesque delegerant, visus mox est non esse personæ Pontificiæ ferendæ, corruptissimis temporibus. Vir sanctus, & dignior nascente quam consenscente Christiana pietate, facile adductus est à Benedicto Anagnino Cardinale, ut Pontificatu abiret. Nemo tam cupidè accepit summum decus, quam ille deposuit. Cœlestinum nomen ediderat, duodecim patres purpuratos crearat, maximam partem Francos, Carolo Regi gratificatus. Sedit menses sex. Sufficitur Anagninus. Priuatus is, Benedictus fuerat: Pontifex, Bonifacius esse voluit. Cœlestinum cremum repetentem retrahi & custodiri iussit, gnarus eius nomen sanctum esse mortalibus, motumque aliquem exoriri posse. Ludouicum Pulchri Regis auum in superos memoria sacrata retulit. Conciliaffe quoque visus est pacem inter Francos Tarraconensesque. Obiuerat Alphonfus Rex Tarraconensium: Iacobus eius frater fessus Siciliensi bello, cupidusque Tarraconensis Regni morte fratris vacui, festa pace potiundi, authore Bonifacio foedus icit his legibus, ut Siciliam Carolo Regi habendam relinqueret: eius filiam Adelam duceret: redderet obsides. Inuicem peruinceret Carolus Rex, ut tandem comes Valesij cederet iure quod Martinus Pontifex illi in Tarraconensium Regnum esse sanxisset. Obsides redditi. Carolus Comes non cessit spei, iurique suo, nisi magna re, locupleteque præmio. Nomine dotis habuerat Comitatum Andegauensem, nunc socer Cœnomanos etiam ei dedit: ut (quod & factum est) Iacobo restitueret ius, quo à Martino Pontifice donatus fuerat: decederetque repetendi Tarraconensis Regni actione. Iacobus Tarraconem longo extemporis interuallo reuertit: Rexque ab omnibus salutatus, coronatusque, congratulantibus etiam Francis. Pax ubique, Francis, partim victoria, partim foedere videbatur. nam & Anglus maiorem sororem Franci Regis cælebs duxit, reddita ei festis nuptijs Aquitania: cum idem orbis repetitus, renatumque Siciliense bellum. Iacobo ex Sicilia ad capeffendum Tarraconense Regnum profecto, Siculi velut ex composito armis publicè correptis, mœnia, fines, oram maritimam custodiunt, ne in potestatem Francorum recidant. simul Fœdericus reliquus Iacobi frater, classe in Siciliam ex Hispania vectus, ab illis

cupidissimè recipitur, Rexq; salutatur. Id fraude factum videri poterat: nec aberat su-
 spicio ita inter fratres conuenisse. Bonifacius Iacobum ad causam dicendam venire
 iussit. Affuit ipse, materq; Constantia magno natu. Ille nihil à se dolo factum conten-
 debat, fidemq; se facturum innocentiae, ac in fratrem cum ipsis Francis pugnaturum.
 Classe certatum est. Quadraginta longæ naues Francorum erant, triginta Iacobi: se-
 xaginta Fœdericus habebat. Non procul à freto pugnatum. Vicit Francus adiuuante
 in pugna Iacobo. Fusi fugatiq; hostes. Ludicrum certamen visum. Naui ex qua Fœ-
 dericus pugnabat, capta: ipse scapha exceptus euasit, locum tempusq; fugæ dante (vt
 fertur) fratre, victoriæ gloria ingenti, fructu nullo. Francis visum tutius, Iacobū eiusq;
 auxilia dimittere, quam eo socio in prælijs uti. Bellum igitur illud intermissum. An-
 glus Francusque fœdere affinitate iuncti, in perniciem Adulphi Cæsaris incubère:
 Francus, quòd vt se armis oppugnaret, pecuniam acceperat. Anglus, quòd fidem non
 seruasset, ac multò multoq; minores quam conuenisset copias Flandrico bello mi-
 sisset: nec se cum illo ad Brugas, antequam in potestatem Francorum venirent, ex
 composito iunxisse. Ad hoc proceres Germani sordium & perfidiæ eum damnârunt,
 quòd & à Rege in Regem auro corruptus fidem non coluisset: iureq; imperij ei abro-
 gato, Albertum Austriæ Ducem Rodulphi Cæsaris filium Cæsarem deligunt. Is cum
 Franco Angloq; fœdus fecit: ab illisq; & auro & milite adiutus, in acie Adulphum in-
 teremit: affinitate etiam cum Francis iunctus. Minorem sororem Regis Pulchri Fœ-
 dericus vxorem duxit. noui Augusti filius. Anno salutis millesimo vndecentesimo
 Carolus Valesij Comes, Flandria cum exercitu repetita, quicquid superiore bello re-
 liqui fuerat quod non caperetur, tunc partim vi, partim metu recepit. Vido & ab An-
 glis & à Germanis desertus, cum tutandi se suaq; nulla spes ei ostēderetur, cum duo-
 bus filijs Roberro ac Hilermo se Carolo permisit. Lutetiam missi, appositis custodi-
 bus asseruandi. Tota Flandria Francis parebat. Pulcher Rex Regio comitatu celebri-
 tateq; eò se contulit. Exceptus est magnificentissimè, apparitissimeq;. Venerabundi
 omnis generis, cuiusq; ordinis mortales cum liberis occurrunt. mœnibus admisère,
 faustis omnibus, lætis acclamationum vocibus plausibusq;, ac effusissimis studijs,
 immodico gaudio patefactis templis, hymnosq; concinentibus, campano tinnitu,
 ornatu viarum arearumque, ludis festis, matronis virginibusque cum amplissima
 veste mundoq; prospectantibus, speciosissimis magnificisq; rebus expositis. Nec do-
 mesticis modò publicè priuatimq; studijs, hilaritate, festiuitate, sumptu, cultu, osten-
 tatione certabāt inter se Flandri, vt recenti deditiōe Regi Francisq; voluntatē suam,
 animum, fidem, obseruantiamq; illustri testificatione probarent: sed ad rumores fa-
 mamq; longè lateq; peruulgatū noui insolitiq; apparatus, excita finitimarū ac paulò
 remotiorum gentium iuuentus, suum quæq; in morem exulta confluit. In primis
 ex Anglia Germaniaq; permulti proceres honoris gratia aduenère. Omnis ex pro-
 pinquo nobilitas præstò affuit: militarium equestriumq; certaminū simulacra com-
 missa, præmiaq; victoribus data: nihil honoris officiūve excogitari potuit, quod tunc
 fuerit prætermisum. Nunquam Flandria amantior obseruantiorq; Francici nominis
 visa. Sed effusam sæpe lætitiā tristes & aduersæ res excipiunt. Nunc nihil amantius,
 mox nihil infensius. Lutetiam reuertit Rex. In Flandria Regius præfectus ipse nobilis
 locuplesq; nobilitatem Flandricam locupletioresq; colebat, minore humillimæ ple-
 bis cura. Immunibus splendidissimis quibusq;, plebs grauitatem tributorum cōque-
 rebatur. Controuersia quoque exorta est inter diuites tenuioresq; opifices, artifi-
 cesq;: ac humillimus quisque mercedes ac pretia laborum, operarum, ministeriorum
 aliquanto liberaliora constitui sibi ab optimatibus suis postulabant. Nec hoc impe-
 tratum. Id tam dolenter latum, vt simul in primores suorum Francosq; vim pararent.
 Brugis audaciæ initium ortum. Ea in vrbe plebis homines Petrum quendam humil-
 lima statura senem, qui textrinulariam faceret, altero oculo captum, è carcere, quò
 ob liberiolem, & in causa plebis non infacundam, vt in illius gentis quæstusq; homi-
 ne, linguam, cum Regius præfectus coniecerat, rapiunt, eoq; duce, ac Bridano lano
 audacia & viribus corporis insigni, cædem Francorum & suorum procerum facere
 conantur. Vbi verò se illi ferro egregiè defendebant, veriti ne pœnas audaciæ darēt,
 magna pars secessionem faciunt. Damum & Ardiburgum & Malam oppida vicina
 inuadunt, ibiq; cædem Reginum nobilitatisq; faciunt. Qui Francorum Brugis præ-
 fidebant,

A fidebant, tam repentino tantoq; tumultu exorto, auxilium ab Rege petunt. Ea provincia cum mille quingentis equitibus demandata est Iacobo Comiti Fani Pauli. Proficiscebatur, credebaturq; supplicium de fontibus sumpturus. Plebs quæ Brugis remanserat, & ipsa capiti suo extrema metuens, coniurationem clam cum extorre fecit. Noctis silentio, quæ diem aduentus Iacobi excepit, cum Franci per hospitia diuisi quietem caperent, qui secesserant ducibus Petro ac Bridano, à consiliorū conatusq; focijs intra mœnia recepti, truci clamore sublato, cuncta terribili tumultu formidineq; implent: simul quem quisq; plebeius Francum hospicio acceperat, quiescentem circumlittit, necatq;. Nobilitas verò ipsa quoscunq; Regionū possunt, excitatos incolumes præstant: sternere frenareq; equos exclusi tempore non poterant. Viæ quoq; cōtinuò à plebe transmissis cæcellatisq; trabibus interseptæ. Iacobus prætor fide virtuteq; hospitis nobilis viri cum paucis integer illæsusq; effugit: reliqui occisi. Ita plebem suam recenti crure madentem furentemq; nobilitas sibi quoq; timebat, horrebatq;: sed eadē Francorum satiata, nihil præterea in quenquā durius statuit: & illi, ne strictis semel ensibus dulcedineq; sanguinis captis animis, in se sequeretur, nihil eis petentibus denegârunt. Nobilitas popularis esse cœpit. Philippus etiã Vidonis Comitibus filius, quum munere Caroli Regis in Apulia magnis opibus magnoq; oppidorum

B dominatu pollēs potensq; esset, ea omnia Carolo Regi reddidit: vt ab omni eius munere beneficioq; liber, patrię quā possēt, opē ferret, ac in Francos pugnaret. Magno in motu res erant. Pulcher Rex ad octoginta millia bellatorum coëgerat, suomet ipsius ductu imperioq; illud gesturus bellū. Excidiū Flādriæ minabatur. Anglus Flādro te-
xit, Eduard⁹ enim ira Franci Regis amicus erat, vt tamen Flandros euersos nollet. Pro-
inde simulatione charitatis misericordięq;, vxori: O' mea, inquit, fratris tui incauti ca-
piti pestē propinquā metuo: à quo enim minimè suspicetur, domesticis insidijs hosti-
miser proditur. Credula anxiaq; de fratre muliere, hoc celeriter Pulchro enuntiatur.
Ita Rex nemine nominatim à sororis nuntijs insimulato, omniū æquè fide viliore sus-
pectaq;, cū iam in Aduaticos peruenisset, causatus hyemē appropinquare, ac benefi-
cio temporis anni, cū virtute nō possent, se hostes tutaturos: re infecta, ipse domū cū
longè maxima exercitus parte redijt: præsijs, vt quisq; postulabat locus, relictis, ne
hostes excursiones impunè in Regiæ ditionis fines facerent, prædasq; abigerent. An-
no salutis millesimo trecētesimo Carolus frater Regis, idē Valesij, Andriū, Cœnoma-
norum Comes, à superiore matrimonio cælebs, vxorem duxit Balduini iunioris Gre-
corum Augusti ex Philippo filio neptē Catharinam: ac Romā ad indictā à Bonifacio
Secularem, Iultralēq; iam anni celebritatē (Iubileum vocant) cū peruenisset, contē-
debat: vt socii iure Augustus diceretur: pollicitabaturq; Francos in Asiam arma re-
laturos. Gaudebat Bonifacius se pōtifice sacrosanctū bellum iterari: promittereq; ob-
iā visus est Carolo imperij nomē, insigniaq;: iussitq; ei quā maximas possēt copias, ad
id bellū à Francia exciret. Anno igitur qui sacrū infecutus est, Carolus Comes omnē
ditionis suę nobilitatē in Italiā euocauit: quę cū in Hetruriā peruenisset, eū & Boni-
facius Diui Petri patrimonio præfecit, & Hetruriæ factiones in se verterunt. Vt apud
antiquos Veneræ Prasinæq; factiones ludicris certaminibus circensibusq; celebra-
ntur, ita tunc parum malorū videbatur in Gibellinorū Guelforumq; partibus nomi-
busq;, nisi rursus hi bifariam diuisi, ac in contraria studia abeuntes, intestinis odijs ar-
misq; inter se cōtendissent. Alij enim eorū Albi, alij nigri vocabantur. Aegre affecteq;
res erant, tamen non tam deploratę, quin essent aliquot optimates qui cōmuni saluti
consultū vellent. A' Bonifacio optimates Florētini per oratores petiuēre, vt ad se Pur-
puratum legatū pacis inter eos domesticæ cōponendę causā mitteret. Missus est Car-
dinalis Hostiensis, qui sanctitate nominis iras sedaret. Opus erat & Regiæ nobilitatis
viro, qui maiestate permoueret: ne dimicantib. qui domi erāt, inter se, occasio exulib⁹
redeundi domū daretur. Frācus cæteris bellis assuetus, ciuiliū contentionū ignarus, à
Florētinis hoc statu rerū apparatissimè magnificeq; except⁹, quatuor mēses apud eos
egit. Ex Hetruria in Calabros duxit, q̄ Fœderic⁹ Tarraconēsis Philippū Claudi Regis
filiū classe in Sicilia incautē euntē interceperat, Calabrosq; receperat. Adueniēte Ca-
rolo Comite, potestātēq; pugne faciente, fortunā plij experiri noluit. Frāco recupera-
tis Calabris in Sicilia traiecturo, leges accepit: reddidit Philippū: fidē iureiurādo de-
dit, se deinceps Italia cōtinēti tēperaturū. Pign⁹ affinitatis accessit. Nupsit ei Leonora
Claudi

Claudi Regis filia, dictis his legibus, vt Pontifex Maximus Claudusq; Rex eum iuua-
rent in Sardinia Regno acquirendo, quo ipso aut alio quoquam parto Sicilia Fran-
cis cederet: eam interea dotis profectitia nomine obtineret. Hæ conditiones tandem
vanæ euasere, nec binæ nuptiæ quidquam profecere. Carolo Comite in Franciam à
fratre Rege bello Flandrico reuocato, Claudus Rex Nuceros Saracenos adhuc su-
perstitioni Mahumeticæ deditos, optabat pios effici. Quòd Conradini bello desci-
uissent, duplex illis vectigal quàm quantum pij iidemq; veteres ciues Nuceros pèn-
derent (mixti enim incolebant) imposuerat: ac deinceps seruorum propè numero
habuerat: tamen industria frugalitateq; ad maiores diuitias peruenerant, quàm cum
gratia autoritateq; apud Manfredum Regem Fœdericumque Cæsarem valuissent.
Tunc iussi *CHRISTVM* agnoscere, aliquot lauationem sacram petiuere: cæteri con-
tentione animi peruicaces, ne seruilibus quidem cruciatibus cogi potuere, vt vtriq;
saluti suæ consulere. Pace illa Italia parte in præsens composita, aliquot Emporti-
tanæ aliarumq; promiscuè gentium naues bello viuere assuetæ, Rogerium Templa-
rium sibi præficiunt. Ex Apulia aduersam oram transisere: Salonasq; expugnârunt,
ac diripere. Mare infestum, littoraq; faciebant: vndiq; prædas agebant. Piraticum
bellum erat: ac ne illud quidem, vt (quod facere nobiles latrones solent) duci suo pa-
rèrent. Rogerium occiderunt: nec eum tantum, sed, cū nec iustum nec iniustum pati
possent imperium, alios atq; alios creabant occidebantq; duces. Et, quod mirum sit,
sublata imperandi parendiq; disciplina, duodecim tamen annis hoc bellum tenuit:
cū viginti omnino triremes, & aliquot minora nauigia ipsi haberent: sed consocian-
tibus se illis etiam exulibus Græcis. In terram Atticam igitur delati, Athenarum Du-
cem Brennæ nobilitatis virum occiderunt, urbemq; ceperunt: & in Peloponnesum
retrò acti, eam occupârunt, occisisque Francis proceribus, qui ea magna ex parte po-
tiebantur, illorum domos, vxores, opesq; sibi vendicârunt: locumq; sibi cum domi-
cilio delegere: in mores finitimorum paulatim abituri, prædonum tandem deposi-
turi. In Asia Tartarorum opes rursus ingentes erant. Cassanus Scythæ Persas deuice-
rat, eosque in deditiōe redegerat. Armenij Regis filiam in matrimonio habebat, re-
ligioneq; noster erat. Pulso Aegyptiorum imperatore, Syriæ iura dabat. Cū defe-
ctione Persarum reuocaretur, oratores ad Francum Regem, Bonifaciumq; Pontifi-
cem Max. misit, cum Latinis proceribus fœdus facturum, vt communi animo consi-
lioq; sacrum Regnum recuperaretur, & à Barbaræ religionis vi regeretur. Bonifacius
rursus amplum magnificumq; sibi existimabat, se Pontifice recipi, quæ superioribus
Pontificibus amissa fuissent. In Franciam literas ad Pulchrum Regem de bello sacro
redintegrando dedit (vt ferunt) imperiosas, ac nisi continuò pareretur, iniuriam &
fulminis plenas. Quod satis constat, Bonifacius Apameam prouinciæ Narbonensis
eodem quo aliæ in Asia vrbes nomine, sed tunc contributum diocesi Tolosatium
oppidum, ciuitatum esse iussit: suumq; illi Pontificem, ac sedem dedit: vt domi habe-
rent à quo sacra iura peterent. Annales Francici tradunt Episcopum Apamensem so-
litum fando malè sentire de Rege Pulchro, eumq; verbis allatrare: Regem ad se illum
euocasse, tradidisseq; velut in custodiam Archiepiscopo Narbonensi, vt de eo se con-
sulto statueret. Bonifacium id indignè tulisse: misisseq; ad Pulchrum Regem Archi-
diaconum Narbonensem (is ciuis Romanus erat) qui Pontificem Apamensem dimit-
ti iuberet. Edicto etiam proposito iussi sunt à Bonifacio Pontifices Patresque Franci
ad concilium certam in diem in urbem Romam conuenire. Vetuit Pulcher è Fran-
cia discedi. Maiore accensus ira Pontifex, Philippum Regem Francorum nominatim
execratur: quòd diceret eum in Episcopum manus iniecisse, ac bona sedium vacan-
tium fisco suo inferre, iusq; sacrum vestiturarum sibi arrogare. Addebat, id quod o-
mnibus permirum fuit, Regem Franciæ non sacro modo Pontificioq; iure Pontifi-
cem Romanum vt animorum parentem oportere obseruare, sed ciuili iurisdictione,
profanaq; re, ac causa & dominatu, Principem, authoremq; agnoscere. Simul scribe-
bat se Franciæ proceres soluere fidelitatis iureiurando, quò se Pulchro deuinxissent,
ac ei ius Regni abrogare. Harum rerum frequenti procerum Patrumq; Francorum
cœtu enuntiarum munus Archidiacono mandârat Pontifex: diplomaq; vt id sa-
crum monumentum foret dederat. Pulcher Apamensem dimisit. Diploma prius
quàm coactis ad id Lutetiam Patribus recitaretur, raptum Atrebas igni dedit, facef-
sere Ar-

A fere Archidiacono procul iusso. Ipsi Bonifacio domi periculum cōflatum. Cūm Columnis proceribus bellum gessit: siue (vt nonnulli ferunt) quōd superbia execrabilis; odio partium, eos Gibellinorum duces euertere conaretur ipse Guelforum studiosus: siue iniuria indignitateq; laceffit, quōd Columnę splendore nobilitatis ac opibus etiam Pontifici formidolosus frēti, Bonifacij Anagniam, vnde ortus erat, se cōferentis, impedimenta, ingentemq; vim auri diripuissent, vrbesq; iuris sacre ecclesie, in quibus Pręneste, Nepeteq;, occupassent. Petro Iacoboq; Columnis Cardinalibus ius pilei rubri decreto Pontifex abrogauit. Quo nihilo secius illi vt perseuerabant: sollicitabantq; omnes Reges Ducesq; vt à Bonifacio desciscerēt: quōd malis artib. Pontificatū à sancto viro Cœlestino extorsisse eū dicerent. Pręterea impię hęresis, cędisq; incusabant: Tandē Pontificē eum esse inficias ibant. Tunc multo maiore odio in vniuersam eam nobilitatem exarsit: nihil ad eorum excidium non moliebatur: illorum secessionem impietatis arguebat: ac veluti schismatis authores damnauit. Ceteri Columnę quibuscunq; potuerat latebris sese abdidere: Stephanus in Francia tectus cultusq; fuit. Promississe quoq; Pulchrum Bonifacio sexaginta millia aureorum (sed dissimulatur) quę numerata non sint, constat. Hilermus Tornacensium Pontifex author est Bonifacium ius dedisse Regi Pulchro ad belli necessitates pecunię etiam à sacerdotibus cogendę: idemq; ius eundem mox abrogasse, sacerdotum querimonijs permotum. Existimatio igitur cuiq; libera sit, vnde conceptum odiū. Interea Flandri cūm exploratum haberent in se bellū à Franco parari, Atrebatiq; Flandriam prouinciam à Pulchro datam: ne aduersus nobilissimū virum magnorū Ducum nomine carerent, Vidonis Comitis sui apud Francos captiuū filios duos, Philippum ex Italia regressum, Vidonemq; Sauarensium principem, simul & Hilermum nepotem ex filia Vallisrheni Comitem, Duces belli deligunt: quōd eos dolore domestico in Francū incitatos nō dubitarent. Hi temporibus obsecundātes, Plebicolę facti, Petrū in cohortem amicorum recipere non erubuere, eumq; Balteo donare. Lanij nomē obscurius fuit: adeō linguę quām corporis vires nobiliores extitere. Omnes pręterea in futurum bona spe implentur. Nunquā Flādrica plebs optimatib. Comitibusq; suis dicto audientior, nunquā illi in plebē indulgentiores fuere: inter se emulatione fidei virtutisq; certant. Contrā, maiore animo iraq; quām consilio armatur Atrebas, velut in ignobilē & milites deuictam gentē inuictos Frācos pugnāturo ducens. Ad Curtracū dimicatum est. Hostes castris locum delegerant suapte natura tutiorem, ac egregiē munierant. Conspēcto hoste, impatiens morę Atrebas, copias explicat, aciem instruit. Vbi nihil à Flādris mouetur, subire ad eorū castra signa iubet: ac vel vi irrumperē, vel elicere ad pugnam. Contrā Reginaldus Nella Magister equitū Atrebatē dehortatur, ostenditq; incertā perniciem iturū militem: ac vt hostis manum non admoueat, locū ipsum se defensurum, & pestē contranitentib. allaturum. Implacabili odio in Flandros semel certamine animi suscepto, furebat Atrebas, vt infensus, ita & inuisus: & nō multō antē Hilermi fratrē pręlio captū, atroci custodia indignitateq; interemerat. Comitis Vidonis ex Hilermo filio neptē in matrimonio Reginaldus habebat. Igitur Atrebas sanū consilium danti Reginaldo: Proditor, inquit, non fallis: vxor tua soboles Vidonis Flandri Comitis pluris tibi quām tota Frācia, salusq; ac gloria cōmunis est. Simul cæterorum qui pugnā dissuadebant, ignauitā increpitans, latente metu hostē extrahere ad pręliū, vel non repugnantē conficere iubet. Reliqui Duces Regię nobilitatis viro inclemēs responsum reddere nō audebant. Reginaldus quoq; grauiori probro laceffit, nihil aliud respondit, quām manu se verba ignominiosa confutaturū: & quando Atrebas perire ipse, trahereq; secū in excidium omnia velit, se ante signa iturū. Nullam amentiam impre cari hostis Regis potuisset. Atrebas furore, Reginaldus indignitate perciti, castra hostium præaltis fossis, & ijs aqua (quādo natura loci ita ferebat) repletis, aggeribusq; munita, equis etiam insidentes adorti, superstante munimentis hostes, ac alia manu subinde erūpente, simul suometiporū tumultu insignē cladē accepere. Duodecim millia Francorū, atq; horū (vt nonnulli scribunt) equitū, cum nobilissimis ducibus periēre: in quibus Reginaldus. In corpus Roberti Atrebatē etiā exanime sauitū. Illud quoq; spiritus hostiū auxit, q̄ à Pulchro dimissus ē custodia Vido senex, si suos rāto ex interuallo reuifens, & ipse moueri cōspēctu suorū, & mouere charitate sui posset: vt spe veniē impunitatisq; in fidē Regis posito furore redirēt. Iuit solo iureiurādo

reditus,

reditus nisi permoueret, fide oppignerata: redijtq; in custodiam re infecta: paulo que A post obijt. Pulcher Comitatum Atrebatium Othoni Burgundiæ Comiti, quod is in matrimonio haberet Mathildem Comitis Roberti Flandrico bello cæsi filiam, attribuit, reclamante adolescentulo Roberto, eiusdē Roberti ex Philippo filio ante obitum patris defuncto, nepote. Audebant etiam Flandri Annoni Comiti bellum inferre, quod Hollandiam Zelandiamq; obtineret: quas regiones Comitis sui Vidonis esse contenderent. Auxilio Francorū facile Anno è finibus Annoniæ hostes submouit. In Zelandiam bellum mari translatum Francus gerendum suscepit pro socio Comite contra communes hostes, edomari eos non posse arbitratus, nisi terra mariq; premerentur. Sedecim triremes è Lyguria mercede conduxit, Præfecto Regimerio Grimaldo. Is in Oceanum circumuectus, maritimam oram Flandriæ hosti infestam fecit. Tota Flandria in armis erat. Flandri non perculsi metu, impigrè res gerebant. In Atrebatium fines excurrerunt: suburbana ædificia incenderunt: urbem dum tentant, magna cæde repulsi. Ad Fanum O de mari castra moturos eos Franci qui ei oppido præsidebant, exploratum habentes duas se in partes diuidunt. Tria millia equitum erant: pars extra urbem loco opportuno occultoq; sedit: reliqui oppido se continebant. Vbi ferox hostis aduenit, ad certamenq; prouocabat, Curtracensem victoriam iactans: egressi præliū committunt. In medio ardore pugnae affuere, qui in insidijs latuerant. B qui Franci nobilissimos Reges imperatoresq; vicerant, Flandros etiā vicere. Ad quindecim millia hostium cæsa, & alia pugna ad Ariam octingenti Brugensium interiëre: ad Tornacum quingenti. Ita deleta est ignominia cladis acceptæ ac pristinum belli decus recuperatum. Victi erant hostes, sed nondum perdomiti. Tanta clade potius irritati, quàm territi, quàm fracti, nouas scribunt copias: alij alios exhortantur ne animo deficient: excitati, refecta q; spe, summi, infimi, proceres, plebei, nobiles, ignobiles, opulenti, tenuiores, egentes, adsunt: iustitiū edicunt: tabernæ clauduntur: omnes officinæ, præterquam armorum, conquelescunt: cætera opéra, studia, artes, intermittuntur, conticescunt, cessant. Arma cupiunt, exposcunt, capiunt: hostem petunt. Iam Rex ipse ductu quoque suo Flandricum bellum gesturus, cum magnis copijs aduenerat, ad Montem populeti (id loco nomen est) castra metabatur, nō procul ab hoste circumdato carris, munitioibusq; se continente: nec sperabat eum in aciem descensurum. Vix dum exarmârat se Rex, quum repëtino impetu hostes in castra Regia sublato clamore irrumpunt, tanto terrore iniecto, vt Carolus Comes se fugæ cum non parua manu mandârit. Regem in tanto periculo nec virtus nec consilium defecit. Armis correptis, suos, vt quemq; nactus erat, à fuga trepidatione q; ad decus voce exemploq; reuocat. Vbi præter spem hosti resistitur, ac terror resedit, recursusq; vndiq; ad tabernaculum Regis, quod atrox prælium incuberat: primum æquo Marte pugnari C coeptum: deinde nobilitas, virtus que, ac Regia Fortuna haud ambiguè vincere, cædesq; in hostem vertere. Ad sex millia hostium cecidère. Perijt & Hilermus Comitis Vidonis nepos. Reginorum desiderati mille quingenti. Flandri leges has accepere, Insula, Orcaia, Aduatici, in potestate Regis essent, quoad millia aureorum ducenta filij maioris Vidonis qui è custodia Francorum dimitterentur, Regi numerarēt. Pulcher Rex Lutetiæ ad Virginis statuam equestrem posuit: vt id monumentum Regij periculi numine voto que in ipso discrimine pugnae propulsati, foret. Robertus Comitum stirpis maximus domum regressus, rem Flandricam suscepit, iam Comes etiam Niuernensium salutatus, quod haberet in matrimonio Iolâtidem Odonis Niuernensium Comitis filiam, hæredemq;. Is Odo fuit filius Hugonis Burgundiæ Ducis, ac Roberti Ducis, cui nupsit Hagna diui Regis filia, frater. Iam Bonifacius Pulchrum hostem iudicârat: Franciæ sacris interdixerat: Francorum Regnum, velut solio vacuo, iurisdictioniq; imperij Augustorumq; attribuere adiudicareq; æe addicere se effatur: quodq; ad eam vsque diem denegârat, Albertum aliquot antè annis electum, tunc primùm Cæsarem appellat: eo maiore illius gratia, quod fama erat Carolum Comitem, vt antè palàm petierat Orientis imperium, ita nunc dissimulatis consilijs spem Germanici concepisse. Conuenit vt Germanus Pulchrum Regno exuere conaretur, ac Francos ad imperij venerationem, legesq; ab Augustis accipiendas euocare. Extant Regiæ maiestatis Pontificisq; alternæ epistolæ vtrinq; missæ, plenæ conuitijs mutuis, ignominiosæ que, si modò veræ, ab ipsis que compositæ, & non confictæ ab alijs, quod

A quòd similius vero sit. Quod constat, contractis Rex Lutetiam patribus, commemorat Bonifacij in se Franciamq; noui exempli decretum: sed eum Pontificem Max. non esse, eaq; de re cognoscenda sacrosanctam sedem suo Antistite tunc viduam appellare. Ad hoc proceribus coactis: Interrogo vos, inquit, cuiusnam fidelitatem præstare ius fasq; sit: ac cuiusnam beneficio vnusquisq; vestrum oppida, dominatus, imperia, honores habeat? Vndiq; consentiente voce responsum, illius vnus se beneficiarios esse, proq; eius gloria, imperio, salute, mortem appetituros, memores fidei suæ, ac Regiæ maiestatis. Anglus & ipse sollicitatus in Pulchrum, nihil tamen mouit, morbo primum, deinde Scotico bello implicitus. Paulò post Pulcher Isabellam filiam eius filio item Eduardo despondit, vt Rex sanctiorem & suam, & filij in Regnum successuri florentisq; necessitudinē ipse iā senior duceret. Hac temporū perturbatione, miseriaq; neq; terra neq; mari pax vlla erat. Sara Columna iram Bonifacij iam impar fugiens, dum nihil à tanto hoste sibi tutū fidumq; putat, in ora Italiæ maritimā errans vagusq; à piratis excipitur, ac ad remum datur: ne tam necessario quidē tempore ausus se aperire quis esset: ne generis humani hostes eum Bonifacio dederent, magni proposita præmij spe. In ora Massiliensi quidam è nobilitate Francicā colloqui commercio cū Archipirata facto nauim inuisens, Saram antea familiari vsu in rebus Italicis notum, **B** tunc inter remiges vultu gestuq; fidem suam clam ceteris implorantem agnouit: rem tamen in præsentia dissimulauit. Mox classe permissu Præfectorum contracta Archipiratam affecutus, perucit vt ex vincitorum remigū numero vnus, quem ipse optaret, catenis solutus sibi daretur. Ita Sara liberat^o, atrox Bonifacio hostis, ac malis exacerbatus, principem Bonifacij opprimendi locum sibi vëdicaturus videbatur. Audacior tamen Hilermus Longaretus Tolosas extitit. Is enim acceptis à Pulchro mandatis, vt appellationem quam ille in synodo Parisiensi nuncuparat, Cardinalibus, ac, si potestas fieret, ipsi Bonifacio effaretur, in Italiam se contulit: atq; in agro Senensi substitit, causam morę simulans, quòd fortè oblata spes esset gratiæ inter Regē Pontificemq; reconciliandæ: ac quoniam mentionē sexaginta millium aureorū versatam ostendimus, ingentem vim auri ad controuersias sedandas sibi mēsarijs Petrucijs à rege suppeditari. Rex etiam Episcopū Altissiodorensem ad Pontificem miserat. Miserant & Episcopi Patresq; Franci communē legationē tres sui ordinis Patres permissu Regis, qui Pontifici satisfacerent, purgarent reliquos Patres, quòd Fládrico bello retenti in Francia, in Urbem ire iussi, dicto audientes esse nō potuissent. Eam excusationē Pontifex ita accepit, vt à Rege vetiti, non prohibiti Flándrico bello viderentur. Nullū tamen suspicatus est Pontifex consilium Regis in se cruentum, hostilēve: eū tantum appellatione subnixum, fretumq;, eiusq; enuntiandæ munus Longareto iniunctum ratus. **C** Seruili habitu domū regressus Sara, per factionis suę homines ad trecetos equites Francoſ, qui ex bellis Siciliensibus pacē facta alij alijs locis sedebant, Petruciana pecunia à Longareto subministrata conduxit, ac raptim contraxit. Affuit & Longaretus, corruptis pecunia Anagninorum nonnullis: simul cum Gibellinis eiusdē vrbis re composita. Prima igitur luce Anagniam intromissi, clamorē tollunt, fit fuga Aulicorum, Purpuratorumq; Patrum. Vbi primum Bonifacius se proditū sensit, sacris omnibus summi Pontificatus ornatus insignibus in folio sacro consedit: Saræq; cum vociferatione irrupenti, sed intra linguam sæuienti reticuit: Longareto propius accedenti, simul stringenti ferrum, minitantiq; se illum in vinculis Lugdunū pertracturum, vt in Franciam è sede Petri deturbaretur: Ego, inquit, patienti animo feram quod sancto Pontifici Syluerio vsuuenit. Auus verò tuus Albanæ impietatis conuictus, damnatusq;, igne meritas scelerū pœnas Deo mortalibusq; dedit: ne mireris indebitas me impietati tuæ luere. Ferunt continuo ferociam omnem Longareti concidisse. Appositis tantum Pōtifici custodibus, ac ædibus direptis, discessit. Triduo post, custodibus dilapsis, ex propinquis oppidis auxilijs conuenientibus, Anagninis, & qui incorrupti erant, miseratione motis, & qui cum hoste senserant, pœnitentia subeunte, pro salute dignitateq; Pontificis ab se orti, arma capientib. ad hoc ex Vrbe Romā officij causa ingenti concursu simul qui fuga dissipati fuerant, coeuntibus, profectus Romam, trigesimo quinto à vi facta die obiit, anno sæculi tertio. Paucorū dierū interregno creatur Pontifex Nicolaus cuius Taurisinus, ex obseruatione Prædicatorū, ac princeps ordinis. Benedictus dici voluit: quo nomine vocitat^o fuerat ante Pontificatū Bonifaci^o.

Ab eo fuerat creatus Cardinalis, ab eo Legatus in Hungariam cum Carolo Martelli A iam defuncti filio Claudi nepote missus, vt eum mortuo Andrea Veneto genti conciliaret, in folioq; collocaret: qua cōmendatione & studiosis Regis Franci, & memorie Bonifacij colendæ deditis Cardinalibus charus acceptusq; erat. Nouus Pontifex Longaretum, & Saram, & qui Anagninorū cum eis senserant, cū die dicta nō adessent, absentes, sacre maiestatis parricidijq; damnatos, execratus est. Petrum & Iacobū expertes se eius sceleris edocentes, in gratiam recepit: ex sanctione ramen Bonifacij rubro pileo vti vetuit, haud dubiè Bonifacij apud eum memoria sancta, & actorum approbatione. Regem Francum per oratores purgātem se, nihilq; durius statuisse se, cogitasse ve in Bonifacium, quā vt concilium appellaret. nec se authore vim factā, contendētem, ecclesie sacre reconciliauit, Franciamq; interdicto soluit. Sanctus etiā à Francis Pontifex habitus, octauo sedis suæ mense decessit. Tunc inter purpuratos patres contentio exorta: nec singulorum modò, sed & nationū studia exarsere. Gallici generis Cardinales permultum & numero & autoritate valebāt. In gratiam duorum Carolorum Regum complures creati à superioribus Pontificibus, & Bonifacius primis suæ sedis temporibus, Francorum fuerat studiosissimus. Nunc Franci Cardinales conspirārant. Contrā Italici generis patres & sui memores erant, & vereri poterāt id quod vsuuenit. Alterum iam annum illud interregnum tenebat. Tandem consensere, vt Galli ederēt tria nomina, modò in illis nemo numeraretur actorum Bonifacij aduersarius: Itali ex illis tribus optionem haberent. Erat Bertandus Vasco, Pontifex Burdegalēsis à Bonifacio creatus: idem à Pulchro Rege animo alieno, quòd Pulchri frater Carolus Valesij Comes bello Aquitanico eius propinquos domumq; vexarat. Is si à Gallis patribus nominetur, etiam ab Italis cupidissimè recipiatur, agnoscatuq; Pontifex. Sensit id agi Pulcher Rex, reconciliataq; cum Vascone amicitia sui beneficii Pontificatum fecisse dicitur, ac sibi Bertandum tanto munere velut suo deuinxisse. Galli nomen Vasconis edidēre, Itali recepēre. Creatus consentientibus animis, Clemens vocitari voluit. Purpuratos in Galliam exciuit: Lugduni Pontificatum iniit, tribus Regibus cœtum celebrantibus Franco, Anglo, Tarraconensi: tanto vndiq; concursu studioq;, vt nonnulli proceres multitudine mortalium, trepidationeq; ac turba oppressi obrutiq; sint: Pontifex dum se conspiciendum tota vrbe circumfert, equo laberetur, tyara excussa, ac amissa longè maximi ex ea pretij gēma: Pulcher Rex in periculo versaretur, ruina vetustate onereq; superstantiū procumbentis. Ioannes Dux Britannus oppressus interiit. Purpurata cohors Pontificatusq; septuaginta annos in Gallia manebit. In Italiā tunc primū in prouinciā atq; ad eò in ordinē coactam, tres Purpuratos legatos cū liberis mandatis misit: eis belli pacisq;, ac maximarū rerū ius arbitriumq; concessit. Albertum Cæsarē Ioannes filius fratris, coniuratione paucorū procerū facta, in traiectu Rheni fluminis ad Scafusam oppidū è nauicula in ripā egredientē, ferro exceperat, occideratq;, ab eo cultus educatusq;, sed à quo Ciburgū oppidum occupatū diceret, quòd morte matris legibus sibi obuēire oporteret. Proceres Germani in deligendo Cæsare contrarijs studijs scindebantur. Per diu interregnum tenuit. Tandem Henricū Comitem Luceburgēsem delegere. Continuò id Clemens cōprobauit, confirmauitq;: simul nulla dubitatione morāve interposita, primā coronam à Pontifice Agrippinensium accepit: ac nequid eius amplitudini deesset, iussus est intra bienniū in Italiā proficisci, ac alterā & tertiā coronam à Cardinalibus, quorū ea prouincia erat, accipere. Simul quod nulli vnquā Cæsari datū est, id illi vltro oblatū. Ioannes qui patruū Cæsarē occiderat, permotus parricidij pœnitētia, Clementē adiit vt expiaretur, ac quas iuberet Pontifex, pœnas daret. Reiecit eū Pontifex ad Henricū, adiret illū, consuleretq;: quod nā piaculū expetendū videretur. arbitrio enim Cæsaris, percussorē Cæsaris luere oportere. Iussit eū Cæsar Eremitarū septo clausum quicquid reliquę vitę foret agere. In Italia Pisis diui Augustini edi se iuuenis dicauit. Eodē anno decessit Carolus Claudus Rex. Carolus eius ex Martello maximo natu filio nepos, in Hungaria Regno iure auia inito, iura dabat. Robertus eius adolescentuli patruus in Prouinciā Phocensem, quæ fuerat paterne ditionis, profectus, à popularibus Comes prouincię salutatur. Auenione (q̄ vrbs ei prouincię eōtribuebatur) sedebat Clemēs: ab eo Rex beneficiariusq; appellatur: coronaturq; eadē qua pater auusq; dignatione. Henricus Cæsar consiliū proximorū Cæsarū vituperabat, q̄ p ignauā timiditatēq; Italiā nō fuissent

A fuissent ingredi ausi. Id sibi vnum elaborandum, vt ad priscum decus nomen Caesarum redeat, reuiuiscat, recolatur. In Germania etiã Caesarum parente Augustissima, multa secus ac oportuerit, facta, dissimulataq;: Ob vnum Austriae ducatum quinq; Caesares interemptos: eos Ducẽs deiiciendos ex illarum rerũ arbitrio, vt ea nobilissima regio Caesaris tantum imperio pareat. Hoc Henrici consilium, hæc cupiditas nõ latuit procures illius gentis, exortãq; sunt liberã voces: Verendum igitur Cesari, si pergeret alienas opes appetere, ne sextus Caesarum numeraretur Austriae causa interemptorum. Ita permotus Fœdericum Alberti filium Ducem Austriae appellauit, in verba sua iureiurando adactum, ac iussum apud se Italico bello militare cum ducentis cataphraetis equitibus. Animo, spẽq; maxima quãq; concipiebat. Filio eius Ioanni quatuordecim annos nato nupsit Venceslai Bohemorum Regis nullis liberis superstibus defuncti soror, eadem alterius Venceslai Regis vita sancti neptis duodeuiginti annos nata. Pius Pontifex author est Henricum Cesarem vno eodemq; tempore tres exercitus comparasse. Vnum duce Petro Pontifice Maguntino cum filio Ioanne in Bohemiam misit ad illud Regnum dotale armis recipiendum de Henrico Carinthiae Duce, cui altera atq; ad eò maior Venceslai iunioris soror nupsit. Alterũ duci iussit in Comites Vittembergenses, Imperio non parẽtes fiducia duũm & septuaginta oppidorum quibus ipsi imperabant. sed vi ad obsequium reuocati. Tertium in Italiã ipse ducturus erat, sperans velut exule sede Romana, Imperij maiestatem sanctius omnes culturos, nec vllas leges munerãve imposita detrectaturos. ita se magnorũ Caesarum priscorumq; decus assecuturum. Tantus animus, tot tamq; magna consilio, prædicatione, conatu, expectatione omnium complexus, ita demum cõuertit in se animum Pontificis Maximi, vt is quanuis absens, rem tamen Romanam à suspiciendo nomine Pontificum auerti, & arbitrij prorsus Cesarũ fieri, minimẽ patienđũ sibi censeret: flagitiosum temporibus Pontificatuiq; suo id futurum, sui ad posteros memoriẽ sempiternam ignominia impositũ iri, si sacrosanctã potestatis iura, amplitudinemq;, à maioribus tot deinceps iam sæculis per manus traditã, tutari consilio animoq; ac virtute nesciat, nequeat, non audeat. Arcana Clementis Robertiq; consilia tunc enuntiata euulgataq; non sunt, exitus docet Henrici spiritus Pontifici Regiq; nimios tãdem viros: & inter eos conuenisse ne Italiam paterentur Germanorũ prouinciam fieri. Henricus per Amadei Comitum Sabaudi fines ducebat. Cũ primũ e summo montis vertice Italiã vidit, dicitur passis manibus cœlumq; suspiciens deprecatus esse Deum optimum maximũ, ne funestã execrabilẽq; factiones Italiae sibi quoq; pesti exitioq; forent: simul Comitem ferũt dixisse, illas eò neq; sibi, neq; maioribus suis quicquam incommodi ad eam diem importasse, quod se ab eis integros seruassent: incolumem futurum Cesarem, si maiestatem suam ab illis respiciendis auertisset. Sapiens, fidum, salutare cõsiliũ, si audiat, si Henricus id assequi & facillẽ possit, & in animum inducat. Sed per ingẽtes ancipitesq; difficultates euadendũ Cesari nimis memori priscorum Cesarum maiestatis Pontificibus formidolosẽ. In animo initio habebat purgare Italiam factionibus: quã re nihil sanctius. Miserat iam oratores ad Florentinos, vt profugos extorresq; ciuẽs reuocarent: ea ingens vis: vtq; sibi Urbẽ petenti, Florentiamq; diuersuro, hospitij Augusti iura officiaq; pararent: vt Arretij obsidione abscederent. obsidebant enim, vt suẽ vrbis exules ab aduersa factione pulsos reducerent. Hæc madorum ad Florentinos summa erat. Addebant oratores verborum magnificentiam, pondusq;: adesse Henricum Cesarem inuictum, sapientissimum, opulentissimumq;: adducere gentes exteras, longinquas, feroces, vndiq; excitas: quarum vim sustinere nullã acies, nulla mœnia queant. Responderunt Florentini, orationẽ Legatorum minimẽ sibi cõstare, diciq; Henricũ Cesarem prudentissimũ, qui exteras nationes ferro accinctas in Italiã adducat: cũ summi Imperatores soliti fuerint Italos in exteros ducere: nec cõuenire, iubere exules à Florẽtinis reduci, qui veteret Arretinos iniuriã pulsos in patriã restitui. de recipiendo in vrbẽ Cesare tunc se deliberaturos, cũ propius accessisset. Liberius responderũt, freti fœdere Roberti Regis, qui ex Prouincia à Clemente dimissus in Italiã prior transcendit. Henricus in subalpinas descendens gentes, omnes ferẽ ciuitatum principes honoris officijq; causa obuios habuit. Mediolanum duã factiones, vt omnia vbique, distrahebant, Vido Turrianus Guelforum, Matthæus Vicecomes Gibellinorum principes: sed tunc Matthæus domo exactus,

inopem sollicitamq; vitam agebat. Ad Altam Cæsari venienti occurrit, quò ingens vis A
 exulum spe patriæ recuperandæ confluerat. Etiam atq; etiam suadent, hortantur, ro-
 gant, vt Mediolanum, quà proximum sit, contendat. Circumibat enim vrbes, ac defi-
 debat præscribendis colligendisq; pecunijs in sumptum itineris, & tot numero, mili-
 tum stipendium. Pergitur Mediolanum. Vido alterius factionis princeps certior fa-
 ctus partium studio non adduci moveriue Cæsarem, ei obuiam procedit. Discordiæ
 ciuiles in præsens sedantur: exacti domo, sine cuiusquam noxa, ignominia damnòve
 redeunt. Plena erant congratulatione plausuq; omnia, cum aurum coronarium indi-
 citur. Centum millia nummum aureorum coacta dicuntur, magna plebis querela:
 multiq; in vrbe frequenti tumultus exorti, ægreq; sedati. Anno eius sæculi vndecimo,
 die festo Epiphaniæ, Mediolani in diui Ambrosij æde, ferrea corona redimitus est
 Cæsar. Exin proximâ eius Galliæ vrbes circumiuit, partim voluntate, partim meta
 maloq; in deditioem recipiens. Vicarium suum ad res Mediolanenses procuran-
 das Matthæum creat, & alios alijs vrbibus proceres eadem nominis dignatione præ-
 ficit. Eius regionis rebus compositis, profectus Genuam, treis continuos menses ibi
 consumpsit: Legatosq; Fœderici Tarraconensis fœdus aduersus Robertum peten-
 tes benignè audiuit: Romamq; distulit, ac societatis iungendæ spem dedit. Exin clas-
 se quadraginta triremium Genuensium Pisas contendit, prosequente secundum o.
 ram maritimam equitatu, maioreque peditatus parte, agrisque Lucensium euastatis,
 quòd cum Florentinis sentirent. Minus longa morâ Pisis fuit, quàm Genuæ fuisset.
 Itum Romam. Ad Petri, vt percupiebat, facultas tertiæ coronæ accipiendæ non fuit,
 quòd ea regio à Roberti Regis Vrsinorumq; factione obtinebatur. In Lateranensi
 templo tertiam à Purpuratis legatis coronam accepit. Continuo & aurum corona-
 rium poposcit. Vbi tributum populo Romano indictum est, fremere omnis multi-
 tudo: & qui partes Henrici Columnarumque secuti fuerant, tunc demum Vrsinis se
 dedunt. Tumultu exorto Cæsar Vrbe excedit. Regressus Pisas, dictuq; Roberto die
 vbi ea venit, absentem sacri Imperij hostem iudicat, maiestatis damnat: Regni no-
 men, ius, insignia ei abrogat. Hoc decretum Clemens Pontifex quamprimum irri-
 tum esse sancit, quòd nec in locum quò tutum foret, diem dictam diceret: ac cogni-
 tionem causæ, Regniq; summæ sedis vectigalis beneficiarijque, iuris Cæsaris esse
 pernegaret. Iam Fœdericus Tarraconensis ex Sicilia in Brutios transmiserat, Rhe-
 gyum ceperat: ingens terror omnes perculerat. Calabri, Apuli, Lucani, Picentini,
 Campani, ambigua fide agebant: nec populares Regi, nec Rex popularibus fidebat,
 credebátve. Henricus alia parte Roberto excidium imitans, Pisis mouet. In itinere
 morbo implicitus, ad Bonum Conuentum (id oppidi nomen est) substitit: ibique
 superante magnitudinem animi vi morbi, sed non sine veneni suspitione, decessit. C
 Germani Cæsare orbati, Italici belli consilio destitère. Florentini antequam Augu-
 stus obiret, paci domesticæq; concordia consulescentes, ne oculis capti (quod prouer-
 bij loco iam increbuerat) viderentur: non Germanorum (vt illi quæsierant) sed sul
 beneficij restitutionem exactorum fecère: ac eos exilio reuocârunt, quorum odia
 placabilia, nec atrox causa foret, & quorum reditus animos ciuium iungeret, non
 distineret: obliuioque iniuriarum decreta, præstitaque. Robertus quoque ad fa-
 mam defuncti Henrici tanti hostis, longè maxima parte sollicitudinis leuatus, bel-
 lum cum Tarraconensibus geret. Clemens præ se tulerat, acta Henrici minus
 sibi probata esse, ac si diuturnior ei vita contigisset, rursus Pontificatum cum Au-
 gusto nomine decertaturum. Nunc cæteris curis solutus, Pontificia munera ob-
 ibat. In quinque annos ius decimarum de templorum prouentibus cogendarum
 Pulchro dedit. Templarij quoque tota Francia comprehensi, ac quæstione habita,
 obscœna flagitia, immania de se scelera nefariaq; confessi permulti eorum dicuntur:
 libidinem nefariam, impiam religionē, se cū Turcis, cum Saracenis sensisse, à nostris
 sacris descuisse. Dammati quamplurimi, ac viui cremati. Sunt authores non obscuro,
 Iacobum Burgundionem ordinis principem, cum productus ad supplicium, circum-
 fusâ ingenti multitudine, dum pyra extruitur, stare, proposita vitæ spe, ac impunita-
 te, si quæ in custodia fassus de se suisq; esset, nunc quoque confessus, veniam publicè
 peteret, huiusmodi verba fecisse: Ego nunc supremis rebus meis cum locum
 mendacio dari nefas sit, ex animo vereque fateor, me ingens in me meosque
 scelus

A scelus conscisse, vltimaq; supplicia cum summo cruciati promeritum, qui in gratiam quorum minimè decuit, dulcedineq; vitæ, flagitia impia sceleraq; ad tormēta ementitus sum in ordinem meum, de religione Christiana optimè meritū: nec mihi nunc vita opus est precaria, & nouo super vetus mendacio retenta. Exin rogo impositum, ac admoto paulatim igne primoribus pedibus ad exprimendam scelerum confessionem, ne tunc quidem, quum reliquo corpore depasto vitalia fædo nidore torrentur, ab huius orationis constantia descuuisse, aut mutatæ mentis vllam significationem præbuisse, neque ipsum, neque duos cum ipso supplicio affectos nobilissimos eius ordinis viros: quorum alter esset Delphini Allobrogis frater. In possessionem Templariorum bonorum Regium fiscum iuisse, Rebus mouentibus à fisco rentis: quæ solo continerentur, Pontificis decreto diui Ioannis hospitalarijs reddita. Authores habeo, cum Clemens ordinem Templariorum damnasset, munusq; fontes in Germania ex decreto sententiæq; lata plectendi, ac lege agi iubendi, Archiepiscopo Maguntino demandasset, hunc conuocasse patres sacerdotesq; prouinciæ suæ: Frequenti illorum confessu tunc Hugonem clarissimum virum, cum viginti ordinis sui, tecto vestibus ferro, nemine arcere auso, ingressum, clara intrepidaque voce testatum, quid grauius in sacrum Templariorum ordinem statutum esset, se Pontificem Maximum, qui in Clementis locum sufficeretur, appellare: absterritos patres inermes imbellesq; ferocia nobilissimorum militaris ordinis virorum, iussisse illos bono animo esse: certiolem literis factum Clementem mitiùs respondisse, ac ius deintegro quarèdi statuendiq; Archiepiscopo decreuisse: eū illos, quòd in fontes se edocerent, causa cognita crimine liberasse. Hominibus absolutis, ordo tamen ipse abrogatus. Hospitalarij aucti diuitijs Templariorum, simul belli sacri nomine ingenti pondere auri vndique collato, classē instruxerunt, ornaueruntque ac Rhodum, quam Turcæ iam possessionem etiam maris appetentes occuparant, de illis recepere. Clemens Viennæ in Allobrogibus coactò concilio trecentorum Pontificum, multa eorum sententia sanctè constituit. Memoriam Petri, qui Cœlestinus in Pontificatu fuerat, sacrauit. Dimisso concilio, cum Burdegalan se conferret, in itinere morbo correptus decessit, anno eius sæculi tertio decimo. Pulcher mortua vxore Ioanna Nauarræ Regina, Ludouicum maximum natu filium Nauarræ Regē appellauit, & Pompellonem missum coronandum curauit. alterum filium Philippum cognomine Longum mortuo Marchiæ Comiti succedere iussit: foelixne pater filijs, an nuribus infœlix. Omnes illæ probri causam dixere. Ioanna Philippi absoluta ea, Mathildis Atrebatensis ac Othonis Burgundiæ Comitis filia maior erat. Margarita Ludouici, Blanda Caroli, flagitij conuictæ. Adulteri verendis conuulsis, cute nudati, vnco tracti, resti tandem suspensi, pœnas Inseffi nobilissimi tori graues illustresq; dedere. Ianitor cōscijs ceruice luit. Ludouicus ex Margarita Roberti Burgundiæ Ducis filia Ioannam filiam tulerat. Adultera vxore in custodia morbo, an (quando variant authores) anima interclusa defuncta. Clementiam Roberti Regis Siciliæ sororem, Martelli filiam, vxorem accepit, Blanda Caroli, minor Othonis Burgundionis filia, in custodiam perpetuam coniecta, nullas præterea pœnas dedit, quòd ea viuua ducere aliam vxorem posse Carolum Mathildis illius mater diceret: ab eo enim illam è sacro lauacro susceptã, nec matrimonium iustum extitisse. Hoc confictum creditur ad salutem capitis nobilissimæ foeminæ, in gratiamq; socerorum Othonis & Mathildis. Dirempto igitur illo matrimonio, alterum contraxit Carolus, authore Pontifice Maximo, vxore ducta Ioanna Eburouicis Comitis filia. Flandricum bellum redintegratum, quòd needum pecuniam numerasset Robertus Comes, & eo nomine oppignerata oppida minus Regem quàm Comitem respicerent, fideque erga Francos minus sancta agerent. Rex Engerrano Marinio aulicorum intimo iussit vti rei nummariæ prospiceret, exercitum conscriberet, cum in Atrebatium fines duceret. Exin ipse ad exercitum profectus, cum motis castris Flandriæ appropinquaret, Robertus Flandrus oratores qui suppliciter agerent, misit. Eos Rex primùm auersari, audire nolle, admitti vetare, proculq; in malam suam Comitisq; rem abire iubere. Mox Engerrano deprecatore non modò admissi auditiq; sunt, sed & Comiti suo pacem impetrarunt, magna apud omnes Engerrani inuidia, quam conditio temporū adauxit. Conquerebantur omnes argentum signari haudquaquam iustè prohibitatis. tertia pars experientibus decoque-

barur. Creditores cùm æs alienum dissoluebatur, argenteos nummos nō quanti haberi iussi feriebantur, sed deducto intertrimento accepturos se dictabant. ita nummus iactabatur, vitaq; communis laborabat. Aurei scutati multo pluris solito æstimari ac permutari cœperant. Pulcher angustius adduxit, ac ad morem maiorum, diuicq; Regis institutum æstimationemq; eos edicto reuocauit. Hoc exactoribus, veterumque vectigalium dominis mirè gratum commodumq; erat: sed ij obruebantur vnde petebatur. Lutetiæ plebs repentino furore percita, in ædes Stephani Barbatuli officinæ monetæ curatoris impetum fecit. Fortè aberat, an fuga periculum vitârat, Domus direpta, expilataque. Ac ne ipse Rex temporum expers foret, Lutetiam ex bello Flandrico regressus, clamore seditiosæ multitudinis propè fuit circumfessus. Missi ex aulicis qui curæ Regi dicerent fore, ne quid detrimenti caperetur à quoquam ex pecuniaria aliâve vlla re. Disiecta in præsentia turba, mox auctores tumultus capite luerunt. Lugduni etiam tumultus exortus. Lugdunensium Pontifex erat Petrus è finitima Sebusianoium procerum nobilitate. Controuersia exorta inter eum Regiosque magistratus de Pontificia Regiaque iurisdictione. Plus æquo sibi assumere Regijs videbatur: & ciues Lugdunenses ei aderant. Ludouicus Rex Nauarræ cum exercitu ingenti missus, eam prouinciam confecit, Hutinus cognomine dictus: qua voce apud Francos patrio sermone vis turbationis tumultusq; significabatur. Pontifex percussus, fidei Sabaudi Comitis, qui cum Regis filio aduenerat, se permisit. Ita sine certamine res compositæ. Pax vrbi clarissimæ Pontificiq; data. Rex Pulcher decessit anno

eius sæculi tercio decimo. Ei successit in Francorum Regnum *HVTINVS*, qui matri successerat in Nauarræ Campaniæq; ac Bryæ opes. Ludouico igitur Hutino Rege, nulla prior actio quam de Engerrano suscepta est, quem populares auctorem grauissimi tributi indicendi insimulabāt. Sed cæteri plus mali imprecari ei quam creare poterant: premèdi hominis princeps inuentus est ex ipsa Regia Carolus Valesij Comes, noui Regis patruus. Causa atrocis odij, quòd dum apud Pulchrum controuersia esset inter summos Normaniæ proceres, Haricuriam, Tancredo villanumque: alteri Engerranus, alteri Carolus aderat. Exorta contentione, exardescensque studijs mentiri Carolum Engerranus dixit. Id verbum nobilitati grauius omni vulnere, in memoria Caroli cōsueque sedit, vt viuo

Pulchro fratre exequi dolorem non ausus, in rudimento Regni Ludouici Hutini vltionem petierit. Peculatus reum agere placuit. Ad Luparam ductus, interrogatusque de pecunia publica, Regniq; tributis exactis, respondit per bonam partem ad ipsum Carolum Valesij Comitem peruenisse. Hoc respõsum magis irritauit Carolum. Traductum ad Templariorum turrin accusauit Ioannes Annalis fiducia Caroli, & Tyrocinio Regis impotentius loquens: atque ita verba fecit: Nullæ mihi cum Engerrano, nisi quæ & publicæ inimiciæ sunt: nec hominem, sed scelera persequor. Consensu Franciæ cogor publicam salutem te Rege iudiceq; defendere ab importunissimo homine: qui hæctenus scelerum magnitudine tectus, neq; vocari in ius poterat, neq; cæteros vexare desistebat. Tu iusto pioq; dolori mortalium mederi initiò statim Regni tui facile potes, legesq; huius audacia euersas, huius pœnis immortalitate donare. Innocentissimus credatur, si quicquam sceleris in homines superòsve reliqui fecit, quin consciuerit, ausus sit, perpètrârît. Rebus hominibusq; orbis terrarum constat: Rerum vires neruusq;, pecunia est. Te interrogo Engerrane, cuiusnam pecunia arcæ recondita clausæ cupiditati tuæ fuerit: Non interrogo quàm amplum tibi patrimonium relictum à parentibus sit. Tu te creâsti: tu te genuisti. Ingrederè Fiscum Rex: inopiam inuenies. Ingrederè ædes istius gurgitis: gazam Persicam reperies. An verò illa virtute parta? Quæ virtus in monstro portentoque esse potest. At fortuna tibi attulit. Fœlices erant, qui te ignorabant. Nemo enim te nouit nisi suo magno malo.

A malo. Dices ab omnibus tibi dono data, vt eis deprecator apud Regem tui dissimil-
 limum adesses: fidemq; tuam venalē fuisse. Enumera data tibi munera, caussasq; mu-
 nerum recense: conuincā vniuersam vitam tuā latrocinium extitisse: nisi quod non
 è latebris in singulos vim faciebas: sed in luce, in Regia, propalam, ex professo de vni-
 uersis prædam spoliaque petebas. Vis scire vtrum Engerrano, an prædoni tibi dede-
 rint? Defuncto superiore Rege optimo, ecquis te congressu, salutatione, colloquio
 dignum duxit? Si Engerrano, hoc est, huic nequissimo corpori nemo bene vult: nimi-
 rum illa non munera: sed præda, vi, aut, quod non procul à vi abest, metu, parta. Graf-
 sare in viscera nostra, si tanta est diuitiarum, tamque dira cupido. Vita illa communis
 quæ auribus Regis moderandis constat, in tuto sit. Si eam tollis, quæ digna viuo pœ-
 na, quæ mortuo ignominia inuretur? Exemplum in quo, quàm in te, iustius sancie-
 tur? An expectamus dum aliquis te sceleratior exoriri queat, à quo pœnis exactis, vi-
 tæ lex, innocentia fiducia, sceleratis terror, miseris solatium constituatur? Illuc atro-
 citate peruenisti, quod nemo alius salua re Fræcia peruenire queat, expectas viuorum
 iudicium, supremo superioris Regis sapientissimi iudicio condemnatus? Viuentis
 res vnus digito temperabas: Viuens falli potuit: Testamentum condens, in quo plura
 propè mandatiorum nomina, quàm tabularum literæ erant, te ne nominauit qui-
B dem, minimè ambigua supremi silentij causa. Te scilicet viui voce sua absoluent, tali
 tantoq; morientis silentio damnatum? Sciebat, si diu ei superesses, stare regnum non
 posse. Meminerat (vt vetera obliuioni darentur) nouissimo Flandrico bello grauissi-
 mi te tributum indicendi authorem, copias in Flandrum duxisse: ac ne visis quidem ho-
 stibus re infecta redisse, cum nullo negotio obruere Flandriam potuissemus. Qua
 tempestate constat te ab hoste nostro literas, munera, nuntios accepisse, eique confi-
 lia nostra arcanasq; res enuntiasse. Non ad hostem transis, sed hostium partibus fun-
 gens apud nos manes. Franciam ducis, reducis, circumagis, quod libido tua fert. Quis
 addere aliquid huic sceleri queat? Nullus alius posset. Tu omnes mortales importu-
 nitate multo antè superâras. Iussus fueras Bonifacio numerare sexaginta aureorum
 millia: quæ tibi appensa, vbinam sint, nouit arca tua illa sanguine nostro, hoc est, for-
 tunis nostris referta. Conqueramur cœlum terræ mixtum, inustamq;, quæ nunquam
 eluetur, innocenti superioris Regis memoriæ notam. Miscuit mare cœlo Engerra-
 nus. Bonifacium perfidia tua nummariaq; suppressione irritasti, efferastiq;, tu rabida
 ac importunissima fera. Abs te è vulpe leo effectus in nos sæuijt. Ingens hoc scelus:
 & in huius parricidij tui cogitatione inuitus versor. Sed veterem hunc furorem di-
 ces. Accipe non adeò vetus factum. Mille pondo argenti appendi tibi Rex Philippus
 iusserat, quæ refunderes, scis cur, Pontifici Clemēti. Dedisse te, ore illo tuo impudenti
C dici: conuincam non data: ostendam apud te etiam nunc ob signatis oculis asseruari.
 O auri argentiq; altissimum gurgitem, profundam voraginem, inexplebilem ocea-
 num. O prodigium, ô portentum, ante te nunquam visum, nunquam auditum. Tu
 Regem cum Pontificibus committis: Tu digladiari cogis. Seruauitne tandem fidem
 datam Clemens? Meministi quid pactus sit, quid debuerit: quid factum, quid non fa-
 ctum oportuit. Lugdunum Romam, & in sinum nostrum euocaremus: Sedes Pon-
 tificia apud nos: interq; manus nostras erat: Tu in Delphinatum ditionem, in Allo-
 brogesque, exin Auenionem pellis, propiusque mare fugas, vt quocunque libuerit
 se conferat, ardeatq; cupiditate suæ sedis vrbi Romæ restituendæ: quod facturus fue-
 rat tot abs te indignationibus affectus, si lōgior ei vita contigisset. Sed quod tempus,
 quis locus, scelere tuo vacat? Franciam dedecorasti: Romam irritasti: Orbem terrarū
 perturbasti. Quocunq; oculos verto, flagitiorum tuorum vestigia cerno. Corpus sce-
 lestissima mente inquinasti. Manus, pedesq;, quid aliud quàm terribili ministri fla-
 gitiorum, instrumenta feritatis sunt? Hunc locum vbi causam dicis, non exhorrescis?
 Hi parietes te accusant, in te accusant, in te vociferantur. Sanguine tuo sanciri maie-
 statem Regiā, vindicariq; pericula expetunt. Intra quos, quod ante te vnum nūquam
 accidit, obsessus fuit Philippus rex, non ab hostibus, nobilibusve telis, sed à sententia
 plebis, non suis vitijs (quid enim illo melius?) sed tuis sceleribus inuisus. Luparam re-
 didis, cuius es Præfectus? Nam te ipse etiam arcibus, si superis placet, præfecisti. Eo-
 dem temporis momento quo Rex Philippus animam cœlo reddebat, pecuniæ in-
 gentem vim, testem latrociniorum tuorum, ex Lupara domum ferre cœpisti. In æ-

» des Regias insulæ Parisiensis audebisne tu, omnia ausus, pedem inferre? Ipsi lapides, A
 » quantumlibet muti, ipsa Regum stemmata, peculatus te arguent: ac, si queant, ma-
 » num iniicient. Eas ædes faciendas curasti: inque ijs, nequid non auderes, statuam tibi
 » posuisti. Insularum dominos, re non soluta, domo præcipites egisti. Tabernas quas
 » publicas esse oportuerat, quòd publica pecunia fuerant emptæ, tibi addixisti: tuoque
 » nomine elocas. Quod reliquum erat pecuniæ, quamque vel publicis, vel Fisci ratio-
 » nibus illatam oportuit, apud te etiam nunc esse, planum faciam, si neges. Sed neges,
 » an fateare, quid interest? Vnus omnia potest Engerranus: solus dominatur. Scis, iu-
 » stissime Rex, viuo patre tuo Rege optimo, hunc hominem, si homo dicendus est, tan-
 » tos spiritus sumpsisse, tantumque dominatum, vt nullus Regijs literis obediret, nisi
 » coniuncta ab Engerrano epistola, quæ dicto audientes esse iuberet. In primis coacto.
 » res Regiæ pecuniæ, mensariq; , cum quid cuiquam numerare à Rege iussi erant, ne af-
 » sem quidem deprompsissent, nisi Engerrano authore. Iubebat, verabat. Ministri per-
 » sonam exuerat. Fœdissimus homo (vt hominem mentiar) Regem agebat: immò su-
 » pra Reges ascenderat. Constat Regem patrem tuum literas mandataque ad Atreba-
 » tem Comitem dedisse. Hic integerrimus scilicet vir, contraria mandata dedit: iussitq;
 » Atrebatem aliter quàm Rex volebat, facere, nihil periculi ab Rege fore pollicitus.
 » Imperium Regis frustra vileque fuit: Engerrani sanctissimum, grauissimumq;. Si ne-
 » ges, non modò id factum probabo, sed etiam quæstui tibi fuisse. A Cameracensibus
 » enim publicè mille item pondo argenti, quæ Atrebatibus appensa oportuit, ipse tibi ex-
 » gisti. Adeò nullum genus rerum hominumve omisisse te arguo, quod scelere tuo nõ
 » violaueris. Arguo te expilatæ pecuniæ, peculatus, latrocinij, infidelitatis, perfidiæ,
 » maiestatis: & quoniam ne à Pontificibus quidem abstinuisti, parricidij. Arguo ego?
 » Arguit orbis terrarum. Nemo est cui sua liberorumve vita iucunda futura sit, si tibi
 » impunè fuerit nefariè importuneq; vitam egisse, & sit posteris similia audendi, & no-
 » uorum semper Engerranorum propositum exemplum. Te enim absoluto, quæ furia
 » res inuadere non audebit imitatione tui, etiam si scelera æquare non possit? Hic vnus
 » patris tui nomen, mortalium omnium optimi, terris inuisum fecit immanitate atro-
 » citatis suæ. Reddi mortuo sua dignitas non potest hac fera viuua. Nullam maiorem
 » virtutis significationem, iustitiæq; specimen in itidò statim imperij tui præbere potes,
 » quàm principe fontium punito, publica q; peste sublata, certissimam salutis spem bo-
 » nis omnibus ostendere. Hæc Annalis. Engerranus magno se animo ad Luparam de-
 » fenderat, ac veluti cum summa fiducia innocentia, propior exprobranti virtutem
 » beneficiaque, quàm reo. Nunc cernens crimina secundis auribus ab Rege accipi, se
 » rei capitalis, non pecuniariæ existimationisve reum agi: velut certa, si nimis splendo-
 » ris sui memor esset, cruce ante oculos obseruante, in quàm demississimam potuit hu-
 » militatem se deiciens, ita exorsus est: Deum Optimum Maximum precor, vti quem-
 » admodum antè te Regem à patris tui Regis optimi hostibus me sæpenumero diffi-
 » cillimis Franciæ temporibus tutatus est: ita nunc te Rege, ab hominum errore tegat:
 » qui me mortalium ditissimum falsò rati, non pecuniæ, sed capitis arcessunt. Miserri-
 » mum omnium mortalium forem, si alio quàm te iudice fiderem. Eadem verborum
 » asperitate inuidiam in me vulgi, à quo accusare coactum se videri vult, conflauit An-
 » nalis, qua te de gradu mansuetudinis mouere conatur, Regni que tui initia sanguine
 » meo consecrare: ac repetito Bonifaciano crimine, patrem tuum Regem etiam fato
 » functum per simulationem nominis mei deferendi, nefariè criminari. Deus auspica-
 » tiora tibi primordia det, ac meliora faxit gloriæ optimi patris tui, quàm vt in meo ca-
 » pite damnetur eius memoria: ac superstite ministro iugulato, eterna ignominia mor-
 » tuo inuratur abs te Rege exemplum posteris præbituro, quid in defunctos Reges li-
 » ceat, quid non liceat. Versetur, oro, ante oculos tuos, non circumactum modò tem-
 » pus, sed omnium mortalium posteritas, qui causam meam præiudicium patris tui
 » sancti an secus censendi existimabunt. Qualem ministrum eius intimum iudicaris, ta-
 » lem illius animum fuisse te iudice censebunt. Pedes manusq; Regum ministri sumus.
 » Nos si accusari pateris ab ijs qui patris nomen deferre auribus tuis non audent, cum
 » alibi incusare non desinant: Regem patrem accusari, extendiq; in omnia futura sæcu-
 » la ignominiam eius pateris. Ego enim nomine meo respondere facillè possum, si, vt
 » facis, attentè benigneq; audias, ad salutem innocentia dandam, qua ad miserorum
 sanguinem

A sanguinem inuidiæ præbendum pronior. Diuitiarum fama omnibus inuidiosa est. Summas diuitias & innocentiam Regijs ministris procuratoribusq; aulicis esse simul posse inficiantur. Interdicatur igitur tibi liberalitate, benignitate. Donas multa multis. Nullus dies beneficio tuo vacat. Causam lege Cincia non dico: nec quæstio hæc constituta est, vtrum acceperim munera, sed vtrum proditor acceperim, id demum quærendum est. Hæc perbreuis defensio est mea. Rex verò pater tuus, cuius nomini parcens Annalis, re grauis accusator est: si reuiuiscat, se faciliè purget. Audires eum Rex Regem sic dicentem. Ecquid alieno nomine subiecto, me Annalis insectaris? Itane mortui Reges causam dicimus? & apud filium pater accusor? Dum viuerem, sacrosancti concilij ac orbis terrarum consensu Bonifaciano crimine liberatus, nunc post fata insimulor? Iam non Engerranum, sed me, sed memoriam mei Annalis accusat. Nimis infensè atrociterque insectatur, cum Pontificatum maximum me extraxisse in Franciam, vbi Romæ extorsisse criminatur. Qua in re ne sibi quidem constat: vt res ipsa, oratioque eius hoc crimen refellat, nec meam orationem desideret: cum adeò liberum Pontificem Maximum ipse prædicet, vt in Allobroges, atque inde Auenionem, & propius mare concederet. Meliora ominetur Annalis: nec hanc mentem Deus dederit Francorum Regiæ, vt propugnare tutarique sedem Petri solita, quicquam in eam nefariè moliri, verè insimulari possit. Iactet fama, perstringat rumor: quod cuiusque audaciæ temeritatiq; libet, fingat, spargat, edat in vulgus: vitium morbusque temporum ille, non meus fuit. Res quò sanctiores sunt, eò sæpius sæuiusque iactantur: cætera, quò temporibus magis seruiant, tutius agunt. Navis ecclesiæ sacra suas & ipsa, easque sæuas tempestates habet: suos fluctus, suos æstus: agitur, quassatur, sæpius in altum reijcitur: in portu perarò ac breui conquiescit. Tempesta illa Bonifacianorum temporum, non ex me exorta, sed aut libidine fortunæ, aut diuino mortalibusq; ignoto cõsilio. Quid quòd Flandricus etiam tumultus mihi in Engerrano crimini datur? O' foelicem optadumque omnibus belli exitum. Poteram euertere Flandriam: seruator eius quàm excisor vocitari malui. Ea in re virtutis gloriam, sed multo maiorem clementiæ tuli. vici, idq; incruento milite meo, nulla hostium cæde: quos quia delere poteram, quum vita donârim, quis id scelus Engerrani dicat, quia ea laus mea est? Supplices veniebant, asperrarer? Iratus arma ceperam: Flandriæ euertendæ impetus me subierat: vici iram meam, vbi supplicem Comitum nuntios supplices mittere audiui. Vbi autem virtus in Rege clucebit magis, quàm vbi animo suo imperat? suametipsius cupiditatem cruoris hauriendi frenat, coërcet, inhibet? Quis cæteris dignè imperabit, sibi imperare nescius? Placui primum ipse me: domui vltro spiritus meos: sed ita tamen, vt adhuc iratus videri vellem, quò Comes submissior fieret. videri infensus adhuc volebam. Nec id etiam Francico nomini dedecori fuit, quòd hostis ad me deprecatores mittens, non admissus à me, sed ab vno meorum muneribus creditur testus. Ita enim ad existimationem dignitatemque conseruandam plerunque necesse est, vt cum Reges pacato animo simus, interdum furere in aliquem credi velimus: quemque simulanter propalam repulerimus, eum quasi nobis inuitis recipi audiriq; clandestino imperio iubeamus. Hoc est, cur cum ignoretur quòd factum voluerimus, proditi plerunque credamus. Nec vllus adeò foelix fidelisque Regum minister est, quin aliquando nobis expediat, eum officio decedere falso credi. Ab Regibus omnes omnia petere audent: & cum nullus sit petendi pudor, liberum nobis nolunt locum denegandi. Reges salutamur, cum serui simus modestis immodestisque hominum votis. Moribus receptum est, esse aliquod tandem frenum, quòd inhibeat non vocem Regum, sed cupiditatem hominum. Maria montesque sibi quisque ab Rege sponderi vult. Non sit fraudi capitali, esse aliquem, qui salua maiestate nostra, inuidia verò sua statuat, quid cuique promi possit benignitatis nostræ. Extorquebant à me permulti, vt & abs te fili Rex extorquebunt, litteras quibus iuberem aureos montes appendi. Erat mihi Engerranus non ab se mihi inculcatus, sed à me delectus, vt & tibi aliquod erit necessarium ad frenandam cupiditatem adiumentum. Mensarii qui illi parebant, mihi aliud iubere coacto, aliud sentienti, parebant. Nec mirari poterant meis tunc audiri Regis litteras, cum testis Engerranus erat meæ voluntatis. Bonifacio nolli queri fili nihil datum: nihil illi debui. Clementi

plura

» plura perfolui quàm debui. Atrebatem Comitem non modestè tuli mihi non paruis. A
 » se ea in re, quam, vt pleraq; alia, nolens fieri volebam. Cameracensem pecuniam æ-
 » quius fuit meis quàm Atrebatum numerari. Hæc optimus Rex, cuius nomine nihil tibi
 » tali filio charius est, probaret. Tibi verò Annalis hæc ego respondere Rege illo mor-
 » tuo non possum. Eo viuo, liberratem eius mea falsa infamia texissem. Ac nunc si præ-
 » mis, falsa confessione tegam. Multa criminariis à me contrà quàm illi placuerit facta.
 » Eam in arcanis rationē viuo redderem, quam mortuo ne palàm reddam, eius maie-
 » stas facit. O miserum me. Capitis causam dico. Sanguis meus animaq; petitur: ne fas
 » est ea quæ ad salutem meam pertinent, expromere. Aliud accusatori, aliud iudici di-
 » cendum est. Alia viuis reddenda est ratio, alia mortuo, si ex defunctis existat, qui vnus
 » esse iudex poterat. Arcana rerum quæ cum illo sunt extincta, me tutarentur: nec voce
 » mea, sed silentio opus esset apud rerum omnium gnarum. Quò me vertam? O condi-
 » tionem Reginum ministrorum infœlicem. Crimina in caput nostrorum intenta, vo-
 » ce confitemur: animo aliter affecti sumus. Multum in caput meum vidisti Annalis. ad
 » Philippum Regem me non vocâras, quia cùm omnia aut in eius oculis, aut in ore eo-
 » rum gessissem, quibus videntibus Rex ipse videbat: nisi facta voluisset, non expectaf-
 » set dum me arriperes: ipse se vltus esset. Sed videbas, si me pressisses, te illius iussu dam-
 » nare. Nunc me absolutum illius silentio, qui idem testis iudexque vnus erat, ad filium
 » Regem vocas. Quid agam miser, Quem appellem? Tu mitissime Rex, patere abs te ad
 » patrem tuum æquissimum, quiq; falli non possit, iudicem prouocare. Apud reliquos
 » omnes contrà quàm volens voluerit factitasse dicar: Fatebor & id falsò. Non recusò
 » ignominiam quæ defuncti memoriæ honori sit, dummodo sit incruenta. Absolutum
 » me à patre tuo ne repete. In me Rex defunctus acêusatur: nec mors iudicium extin-
 » guit, sed gignit. Vulgi voces, ignobilem fremitum, mussitationemque imperitorum
 » existima. Per se populus est corpus sine pectore. Cor vitaleq; ac spiritus populi, Rex
 » est. Alij perturbent populum: Rex vultu suo pacabit. Tu Annalis me accusasti. satisfe-
 » cisti vel populi vel cuiusuis alterius iusto an iniusto dolori. Quid enim necesse est me
 » retractare exulcerareq; vulnera mea? Crimina, vel falsò, confessus sum. Vicisti, pete
 » sanctiorem victoriam, incruentamq; palmam. Miserere solitudinis. Initia Regis leni-
 » tate imbuta velis. Silentium Philippi Regis, ac supremæ tabulæ nihil me incusantes,
 » liberauerunt. Si pecuniæ meæ multo minores fama quenquam offendunt, non capi-
 » te, sed pecunia anquiratur. Fatetur Annalis esse apud me integram obsignatis que in
 » fiscis pecuniam: Bene habet. Non resignaui, non deprompsi. Mihi igitur non habeo,
 » tibi habeo, Rex mitissime. Neque hos parietes perhorresco. Vulgi tumultum con-
 » tempnit hoc loco pater tuus: non meum aut cuiusquam caput illi dedit. Concitatam
 » plebem, & se veritate & prudentia domuit. Sunt & alia remedia tibi non ignota. Ac-
 » des Regias à me extructas ingredi cur formidem? Nullus in illis pedem ponet nisi be-
 » neficij patris tui, & diligentia meæ memor. Illæ, rex Clementissime, obuersentur ani-
 » mo tuo ad Architeciti potius caput tegendum, quàm ad illas sanguine eius fœdan-
 » das, & abominabiles efficiendas. Supplex procumbo ad mansuetissimos pedes tuos.
 » Miserere laborum, fidei, periculorum. Datam à Deo optimo maximo vitam, tu Rex
 » clementissime redde ex telis hostium patris tui persæpe seruata. Sis recreator
 » meus. Sic primordia Regni tui fausta foeliciaq; sint. Sic lætiores semper dies illuce-
 » cant. Ac tam secunda tempora tibi det omnipotens, vt velle palàm possis quicquid
 » verè volueris: ac eousq; foelices habeas ministros, vt valeant efficere nō modò quod
 » te velle, sed etiam quod omnibus mortalibus placere sentient. Hac actione nihil cō-
 » stitutum. Reductus est Engerranus & quia fides criminum non fiebat, & quia turpe
 » erat à pedibus noui Regis supplicem ad supplicium abstrahi. ad iudices legesq; reie-
 » cta causa. Cùm trahitur ampliaturq;, dicitur deprehensa esse Engerrani vxor, quæ Pa-
 » uioto Mago præceptore simulacrum cereum fingeret, quod leui igni admoueret, vt
 » eo paulatim liquecente, perinde sensim ac lenta tabe Rex deperiret. Magi vero an
 » falso crimine gula fracta: & Engerranus furca suspensus. Ad hoc statua quæ ad sum-
 » mos gradus Regiæ posita ei fuerat, amota. Locus vacuus, basisq; inanis visitur. Mox
 » illos quibus gaudio fuerat supplicium viri, desiderium eius cepit: & insecuta mala, di-
 » uinæ ex Engerrani nece iræ attribuebantur. Carolus Comes graui morbo correptus,
 » cùm nec extingueretur, nec vlla ope humana leuaretur, pœnas defuncto dare diu-
 » turno

A turno supplicio miserrimè animam trahens videbatur. Nullum igitur erga inopes liberalitatis, nullū in superos templaq; , nullum pro Engerrano deprecationis obsecrationisq; genus omisit. Rex sacra meditabatur militiā, quod à patre Rege moriente, de eo bello votoque, quo se obstrinxerat, vel post fata sua soluendo suprema mandata acceperat, ac Regia Francorum religione deuincta teneri videbatur, quod eo nomine Pulcher Rex decimas de sacerdotibus coegerat, filiumq; obtestari non desuerat, vt non in Regnum tantum, sed & in sacram causam succedere se æquum censeret. Res Christiana parente orbata erat. Mortuo Clemente sacrum Interregnum duodecimum iam mensem tenebat. Hutinus Rex discordes purpuratos patres, misso ad eos fratre Longo adduxit vt modum tandem dissensionum facerent, ac in commune consulere. Episcopus Cadurcorum sedi Petri impositus, Ioannes alter & vicesimus dictus. Pontificatus hic erit solitudinis, variorumque ac magnorum motuum plenus. Hutini Regnum breuis æui fuit. altero Regni sui anno decessit, Clementia vxore grauida relicta: vnde natus Ioannes octo tantum dies vixit. Longus Hutini frater, & ventris procuratorem & infantis tutelam gessit. Mortuo pupillo Ioanne, reliqua erat Hutini soboles Ioanna ex Margarita Roberti Burgundiæ Ducis filia procreata. Huic pupillæ iure & paterno & fraterno deberi Regnum prædicabat Odo Burgundiæ Dux, eius auunculus. Cæteri Francorum proceres defendebant ius regni Franciæ virorum tantum, non etiam mulierum esse, Legis Salicæ verba hæc identidem recitantes: *INTERRAM SALICAM MVLIERES NE SVCCEDANT.* Terram Salicam, Regnum, Franciamq; esse interpretabantur. Salios Francorum gentem fuisse Ammianus Marcellinus refert, Iuliani Augusti, qui res in Gallia gessit, comes ac suorum temporum scriptor. Consensu Fraciæ nobilitatis per motus Burgundio, in corū autoritate, Longiq; potestate futurum se professus, gener etiam ab eo adscitus est, ac opibus auctus.

LONGVS enim Rex nemine vltra cōtratendente salutatus, sacratusq;, trium filiarum maximam illi despondit, dote Burgundiæ Comitatu: in quē defuncto Othone auo materno, Robertoq; auunculo, ea virgo successerat. Filia Longi secūda nupsit Ludouico Roberti Flandri Comitis ex filio nepoti, eidem materno iure Comiti Niuernensi. Tertia Viennēsi Delphino: ita suos Principes vocitabant Allobroges. Ioanna Hutini filia nubet Ludouico Comiti Eburouicum, eumq; nuptijs suis faciet Nauarræ Regem. Agente per legatos Pontifice Maximo, Flandro Comiti pax eisdem quibus rege Philippo Pulchro cōditionibus data: tantum disertius cautum, decies centum milia nummū aureorum Flāndrus Regi Franco persolueret, intra viginti annos, æquis in singu-

los pensionibus. Interea Francorum præsidijs tenerentur Insula, Betunia, Aduatici. Nomen ex in sacri belli reatum. Pontifex Longo Regi petenti ius decimæ ad sacram militiam de sacerdotibus exigendæ, hac verborum conceptione exceptioneq; concessit, si è re pietateq; id esse Episcopis Francis videretur. Habito patrū conuentu, responsum est, cum bellum in Barbaram religionem sacrum vtiq; moueretur, tunc patres aut sub signis Regem, nulla sacro sanctæ vacationis venia, impigrè iustoq; comitatu secuturos, aut sacrum æs minimè parcè collaturos. Præscriptio sacrorum armorum aliò spectauit: Pontifex hostem iudicarat Ludouicum Bauariæ Ducem. Ius Cæsarei nominis in controuersia versabatur. Duo summi viri, Cæsares se vocitabant, Ludouicus, Fœdericusque: hic Austriæ, ille Bauariæ, Duces: Paribus vterque procerum suffragijs lecti. Genuenses exules vt in patriam reducerentur, opem à Matthæo Vicecomite principe Gibellinæ factionis, eodem Imperij, vt edocuimus, Vicario, petebant. Misit cum copijs Marcum filium, impigrum iuuenem. Is vrbe obsessa recipi exules iubebat, eisque bona reddi. Si semel exactos reciperent, non dubium erat ipsos pari sorte legeque in exilium abituros. Fidem Pontificis Maximi im-

mi implorant, orant vt supplices ab iniuria ac maleficio tutaretur. Denuntiari Pontifex Marco iussit, vt ab Ecclesiæ Romanæ supplicibus vim abstineret. Si quid æqui habere se existimaret, amoto exercitu, verbis, sacrosancta potestate cognoscere, edoceret. eam ita supplices calamitososq; audire miserariq; solitam, vt leges tamen col, iuraq; sua cuique sanctè seruari velit. Non paruit dicto armatus iuuenis, arbitrij Cæsaris, non Pontificis Maximi rem Genuensem esse dictitans. Pontifex velut nullo dum certo Cæsare, arbitrium rerum etiam profanarum penes se sacrosanctæ potestatis iure esse prædicans, Marcum hostem impiumq; iudicat, bellumq; in Vicecomites decretum. Quod vt solum depositis cæteris curis geri posset, Pontifex componere inter Fœdericum Tarraconensem & Robertum Regem res conatus, persuasit Tarraconensi vt Rhegyum, quam urbem de Francis cepisset, quando vt ipsi Roberto redderet, neque authoritate, neque precibus, neque vlla alia ratione adduci posset: sibi, cuius summus dominatus in Sicilia Regnum, contributasq; illi regiones imperiumque esset, traderet. Acceptum Rhegyum ipse aliquanto post Roberto tradidit. Quæ ex re Tarraconenses fidem Pontificis fando damnant. Pontifex se causa cognita, cum id sui iuris arbitrijq; foret, rem iusto domino restituisse defendebat, nec fas fuisse, se, cum sequester, cum iudex foret, urbem de qua ambigebatur, diutius quàm fides postulare, possidere: ac in suamet ipsius rem, litem vertere: id sordium, id perfidia, id scelus futurum fuisse. Robertus quindecim suorum, decem Pontificis nauium classe Genuam tenuit. Non soluebatur tamen tantæ urbis obsidio: tam validæ erant Vicecomitum opes, tam ferox Marci animus, tanta exulum alacritas. Abduci posse videbantur si terror Mediolano iniiceretur. Philippus Caroli Valesij Comitum filius, Roberti Regis sorore procreatus, in Italiã cum paucis turmis præcessit, reliquo exercitu segnius iter faciente. Oppida subalpina se eius potestati fideiq; permisere. Vtteriora petebat. Inter Nouariam & Vercellas iam confederat, expectaturus suum iustum exercitum. Galeatius Matthæi filius tutius ratus fidem quàm arma Francorum experiri, missis oratoribus se in Franci Regis authoritate de omnibus controuersijs fore professus, cum adduxit vt pacatus Italia decederet. Domum regressus, Regem Francum graui morbo implicitum offendit. Pestilentia ingens exorta: fraudeq; humana potius quàm vitio cœli, iræ Numinis credebatur id malum sæuire. Famam tenet, Iudæos, quod peruicax hominum genus, ac execrabili in nos odio furens, è Fræcia exegerat Pulcher Rex, ab Hutino filio mox Rege receptos: & vt pristinum exilium suum, bonaq; direpta vlciscerentur, & priori similem rebus suis fortunam præmetuentes, ab Regibus præterea Satrapisq; Turcarum Saracenorumq; pecunia accepta, elephantiacis, qui stipe mendicanda vagi victitarent, persuasisse vt venena in puteos spargerent. Horum quamplurimi comprehensi, quæstione habita, de confessis supplicium sumptum. Iudæi quoq; in custodiam alij aliò diuisi. Qui eorum Vitriaci in carcere asseruabantur, non dubij pestem sibi à nostris instare: quem ex numero suo virum optimum iudicârunt, eum delegerunt vt eius manu vitæ finem facerent. Consenuerat &

ætate, & viribus: adiutorem sibi iuuenem robore præstantem depoposcit ad cædem perpetranda. Ii duo cæteros se morti vltro offerentes, cōpressis faucibus necârunt. Deinde senex exorauit iuuenem, vt eius dextra caderet. Is iam vnus supererat, nec habebat qui se vindicaret à ludibrijs morteq; arbitrio nostrorū obeunda. Ad tignum fenestree editissimæ partim reuulsis, partim ita patefactis clatris, vt exitus liber foret, resti religatæ inserta ceruice, se suspensio demisit: sed graui casu laqueo prius quàm gula fracto, in subiectâ fossam decidit, crusq; fregit. Ad strepitum excitati custodes eum excepere. Furca interijt. Nihilo secius vis morbi iam visceribus insidens, multos mortales absumpsit. Anno eius sæculi primo & vicesimo Rex Longus obiit, nulla ex se virili ple. Successit eius frater *CAROLVS PVLCHER.*

Carolo

A Carolo Pulchro Regi nihil antiquius fuit, quàm vt legum magistratuumq; moderatione omnia regerentur. Et pestilentia, & morte regum, & vitio temporum licentiam vires na&ctam nihil sibi non arrogare: Regiam maiestatem apud animos popularium parum iam ponderis habere: id indignum, id non ferendum. Causam enim creandum regum nullam fuisse, nisi vt societas humana vnus alicuius capitis sapientia fideque coniuncta conspiransque teneretur. Si leges per se audaciam co&ercere possent, illis semel incisis propositisq;, satis cautum prospectumq; generi humano videri potuisse. Cùm verò nullus interdum iuris pudor, nulla sæpe legum reuerentia mortalibus esset, summos viros Reges institutos, qui pro illarum imperio regimineq; arma ferrent. Datum solium, datum sceptrum, vtranque sacram vtique rem, vt cognoscerent, vt statuerent, vt iura redderent, iudicia exercerent: vt Numinis munere ea in re ipsi fungerentur. Vbi parum maiestate, parum imperio valerent, data illis signa, datos exercitus: Inter bonos sanctissimum pignus vinculumque esse fo&edus proborum morum, institutorumq;: sceleratos terrore malo que frenari, aut prorsus tolli, si fortè sanari, si cohiberi tandem non queant: Nec regna vlla diuturna, nisi præsidio legum firmata. Humilium supplicia necessaria esse vbi res postulet: sed de nobilibus fontibus illustres pœnas propalam sumptas, oculos animosque mortalium magis mouere, splendidioreque exemplo afficere. Magnorum virorum peccata vulgo proposita esse ad imitandum: & vt publico fo&edere, communi que causa, idem cæteris, quod illis, ius fasque videri. Necesse igitur & monumenta ple&ctendorum scelerum, terroresque in clarissimis ceruicibus statuit: vt quod vindicatum in summis sit, id in se dissimulatum minimè iri vulgus sentiat: & qui metus malis sit, bonis salutique publicæ sit fiducia: quibus duabus rebus communis vita constet. Iordanes Ioanni Pontifici Max. necessitudine affinitateque iunctus, multa flagitiosè scelerateque factitarat, quæ semel precibus tanti affinis condonata fuerant. Deintegro furenti, non eadem venia data. Regium apparitorem diem illi dicentem occidit. eam ob noxam iussus sui copiam in iure facere, pari atque antea spe Lutetiam summis cum deprecatoribus venit, clausas Regis aures gratiæ offendit, reste luit. Iordanem hunc vitricum Ioannis Pontificis Maximi fuisse scribunt, sed Ioannes maior septuaginta annis sedere co&epit. vitricum igitur annis confectum crediderim, nec cum Iordanem. Ludouicus Niuernensis Comes morte Roberti Comitis, quod ipse ex maximo natu filio ante obitum patris defuncto nepos esset, mota cum patruo de Comitatu Flandriæ controuersia, antequam ea iudicio Patrum Parisiensium dirimeretur, aut in regis verba iuraret, ausus Comes Flandriæ scribere, ac iusiurandum fidelitatis à suis exigere, euocatus Lutetiam in custodiam coniectus, ac in Lupara arce asseruatus, cum satis pœnarum metu suspensus dedisse videretur: vxoris gratiæ, quæ filia Longi Regis esset, condonatus, ac causa cognita, iure Comitatus Flandriæ in fidem receptus, sacramento sanctissimo se deuinxit, & seueritatem & clementiam Regis expertus. In Aquitania Hugo Pensacensis non consulto Rege Franco arcem loco rebus bello gerendis idoneo ædificabat: ad iudicium vocatus, eam causam non esse Regis Franci cognitionis iurisdictionisque iactabat: in solo Regis Angli arcem se occupasse. Francus, cuius summum in Aquitania imperium esset, præsidio arcem inchoatam occupauit. Hugo auxilio Anglorum Francos loco deturbat: quosdam etiam occidit. Iam non inter priuatæ nobilitatis viros, sed inter Reges bellum videri. Mittit ad Anglum Francus, vt fontes dedat, si se purgatum velit. Almericus Angli Regis frater Lutetiam venit, precibus se profecturum aliquid ratus. Stat sententia Franco, non dare absentibus veniam: Pensacensis sisteretur apud patres Parisienses: cùm vel inficentem vel confitentem audisset, tunc statuturum se quatenus animaduertendum, quatenus ignoscendum. Non cognita causa statui nihil pro dignitate posse: nec veniam nisi falsis supplicibus que dari solitam: vt peccato suo perituri, sciant se ignoscentis beneficio misericordiaq; viuere. Cùm deprecandi finem Anglus non faceret, Francus Ioannem Arblaum cum eo in Aquitaniam mittit, qui causam Pensacensis in re præsentem coramque cognosceret. Quò cum peruentum esset, confedissetq; ad causam cognoscendam Ioannes: ea ita agi co&epta est, vt armis, non iure fretum Hugonem facile perspiceret. Ita re infecta ad Regem redijt. Armis vis co&ercenda erat. Carolus Valesij Comes, Regis patruus, sibi morbo liberatus visus, eam prouinciam suscepit.

suscepit. In Penfacensem duxit: eum in armis occurrentem, auxilijsq; Anglicis subnixum, fudit fugauitq;: Penfacum expugnat, diruitq;. Arcem, ob quam bellum ortum, recuperat, firmatq; validiore praesidio. Agenum ipsorum voluntate, & Riolam metu recepit. Omnis Aquitania in fidem redit, praeter Burdegalam, Baionaq;, ac Fanum Seueræ: & hæc ipsa in ingenti metu erant. Eduardus Rex Anglus minimè Regij animi fuisse fertur, nec bello foelix. Ignominiam à Scotis acceperat, quos pater eius maiores que sæpe fuderant. Curam, summamq; omnium rerum demandarat Hugoni amicorum principi. Huius arbitrio cuncta agebantur, magno dolore popularium: quod ei vni se Rex velut manciparat, procerum auctoritate spreta. Regina quoque Anglorum Isabella Regum Francorum & filia & soror, nihil apud virum gratia, precibus, admonitioneue poterat. Primum illam indignitatē tacita tulit: deinde patientia muliebri in iram versa, secedere à Rege viro statuit cum paucis matronis, ac aliquot gentis proceribus, qui & ipsi angebantur, nec ferre diutius poterant Hugonis noui hominis impotentiam. Re communicata cum illis, per causam religionis, voti q; solvendi, à viro Rege profecta, Cantium petit, diuumq; Martyrem venerata, in Franciā transmisit ad fratrem Regem Francum. Ab eo impetrauit, vt filium Eduardum adolescentulum egregiæ indolis, quem vt auunculum viseret secum duxerat, in fidem reciperet. Ducemq; Aquitaniæ institueret. Summo in honore ac charitate & mater & filius habiti. Ioannes Hilermi Comitis Annoniæ, cui Caroli Valesij Comitis filia Ioanna nupserat, frater, eos classe in Angliam restituit. Ex procuratione rerum deiectus, ac ad supplicium traditus Hugo. Eduardus adolescentulus viuo patre, atque adeò in ordinem coactò, Rex salutat, coronatusq;, in matrimonium accepit Philippam filiam Comitis Annonis. Carolus Comes Valesij vi morbi quæ in praesens resederat, rursus grassante, nullum religionis munus, nullas cœlestium pacis impetrandæ partes omitrens, exorauit Regem Francum, vt Engerrani propinquis redderetur illius corpus furca reflexum: ei que amplè magnificeq; summaq; religione suis ipse impensis funus fecit, iusta q; persoluit, ne mortē sua illi parentaret. sic quoq; continuo obiit. Carolus Rex & virtutis & clemētiæ laudem fructumq; ad eam diem tulit: exin aduerso rumore fuit, quod sacri in Ludouicum Bauarum belli nomine decimas de sacerdotibus Francis petenti Pontifici Maximo Ioanni, cum primū denegasset, pactione deinde expugnatus concessisset, vt in partem ipse veniret. Bauarum & Vicecomites Ioannes Pontifex sacrosanctę potestatis hostes impiosq; iudicarat. Vicecomites Philippo Valesio polliciti fuerant de rebus Genuensibus staturos se arbitrio Regis Franci: quod is decreuisset, id sibi sanctum ratumq; futurū. Deducto ex Subalpinis Francico exercitu, mortuo Longo Rege Franco, acrius quàm antè Genuam premebant: nec obsidionem omisere, nisi aliquot praelijs naualibus terrestribusq; victi, ac tædio diffidentia que fessi. Quæ verò vrbes Subalpinæ Longobardiæq; fidem Francorum Pontificis que Maximi secutæ fuerant, eas partim in potestatem Vicecomites redigebant, partim territabant. Viri fortes, duces egregij erant, auidi imperij: & Italia domesticis dissensionibus lacera, eorum conatui locum & cupiditati dabat. Legatum copiasq; Pontifex in eos misit. Bauarus, quòd iura Imperij à Pontificis Robertique Regis cupiditate tutari se prædicabat, quàm maximis poterat viribus illos iuuabat, tegebatque. Carolo Pulchro rege fuere sublimia ingenia, eruditissimi que viri. Sæculum illud literatura floruit. Erant exijs viri verè sancti. Erant qui, dum cæteros anteire improuidè contendunt, nec modum faciunt noscuntve, impij euasere. Erant de quorum moribus consilio que anceps sit coniectura. Sanctis mala temporum dolorerant: taciti mœrebant. Ii verò qui Fraterculi vocabantur, diuitias ecclesiasticas fando scribendo que damnabant: purpuram, opes, dominatum, à religione aliena esse prædicabant *CHRISTVM* dominum Deum que nihil in terris quod suum diceret, habuisse. Apostolos eadem qua seruatorem *CHRISTVM* paupertate fuisse. Non exemplum modò, sed & legem eandem successoribus datam. Ius sacerdotibus nullum esse facultatum potiendarum. Hanc sententiam Ioannes Pontifex impiam censuit, damnauit que. Illi Pontificem impia hæresi laborare prædicabant, qui id quod *CHRISTVS* dominus Deus que sanxisset, ipse impietatis insimularet. Eò contentionis deuènere, vt Ioannem, quòd de religione, de Numine impiè sentire cum dicerent, Pontificem esse negarent, ac velut solio Pontificio vacuo creandum Pon-

A dum Pontificem nouum verumque contenderent. Occanus Theologus minor cum Augustorum iura copiose tutaretur, in Ioannem Pontificem monumenta edidit atrocia, quæ extant: cum non criminibus modo, sed maledictis lacerans. In temperantia lapsus scribit eum contendisse elaborasseque, vt Romanum Imperium vel sibi subijceret, vel penitus laceraret. his enim verbis inuehitur. Eundem impiæ hæresis coarguit, verone, an eo quoque falso crimine. Bauarus velut Pontificio Interregno, suarum esse partium prædicabat, vt sacro folio insidendo suus verusque, Pontifex daretur. Victo acie captoque; Fœderico Imperij æmulo, in Italiam anno eius sæculi vicessimoseptimo profectus, magnificè apparatissimeque; exceptus Mediolani est. In diu Ambrosij æde, subseruientibus Vicecomitibus, ab eius ciuitatis Pontifice secunda corona redimitus est. primam iam Aquisgrani susceperat, operantibus Pontificibus Maguntino & Treuro. Tertia ei Romæ fuit imposita à Stephano Columna principe factionis Ioanni Pontifici minus æquæ. Tunc Petrum Reatinum Minorem ausus est insignibus Pontificijs excolere: Pontificem Maximum eum, ac Nicolaum Quintum salutare, adorareque, hominem maioris quam sanctioris literaturæ, ac ad res gerendas non ineptum. Eodem anno Carolus Pulcher Rex Francus decessit, vxore grauida relicta. Regia apud Francos sedes vacua est, nec ab vlllo inuessa. Ioanna Caroli

B Regis ventrem fert. Partus expectatur. Cuinam procuratio interea rerum credenda sit, controuersia exorta. Angli Legati Eduardum Philippi Pulchri ex filia, quæ eadem germana nouissimi Regis Franci fuisset, nepotem, procuratorem Francici Regni designari debere contendebant: ventrem præterea custodiendum, si foetus ederetur, tutelam eiusdem Eduardi legitimam esse. Vndique reclamatum, ætatem Eduardi procuratore ipsam rectoreque indigere. Tam palam affectatam appetitamque tutelam non modo non legitimam, sed iam suspectam fore: huiusmodique tutores iure sum moueri. Caterum quæ initio Regis Longi contentio exorta, & inter Francos Burgundionesque facile dirempta fuerat, eam ipsi repetebant, siquid ventri editore partui contingeret, in Francicum Regnum Eduardum iure materno cognationisque successurum. Contra Philippus Valesij Comes Caroli filius pernegabat ius vllsum foeminis in Regnum. Iure materno niti fidereque Eduardum filium Regem, quod nullum sit. Arrogare sibi in rebus Francicis Anglicas foeminas, quod Burgundionibus qui iam Franci censeantur, quod Francicis matronis datum nunquam sit, darique per leges patrias, per instituta gentis non possit. Secundum Magnum Clodoueam parentem Francicæ pietatis, semel atque iterum orbem rerum Francicarum circumactum: primum cum ad Pipinum Caroli Magni patrem arbitria rerum translata sint: deinde cum ad Roberti Andium Ducis, qui Odonis, alteriusque Roberti pater, idem Hugonis Regis præauus fuerit, sobolem, Regium apud Francos nomen deuenerit: vtriusque tempestatis inclinatione passos Francos cætera potius iura diuina humanaque dissimulari, silereque, quam legem Salicam abrogari. cum essent nobilissimi fortissimique proceres, qui per matres, per auias in Reges Francos origines suas referrent, se Caroli Pulchri nouissimi Regis patruelè agnatione, gentilitioque iure proximum, æquius magnificentiusque esse rebus consulere, tutelamque pupilli, si nascatur, gerere, quam Isabellam amitam, Eduardumve amitinum. Contra Anglus causam suam etiam ipse legibus armabat: illud ex iure ciuili fando usurpabat, nihil peccasse rerum naturam, quæ foeminas gigneret: eas ad hæreditatum iura vocandas. Diuinum quoque ius testabatur, verbaque illa ex sacris Numeris recitabat: *HOMO CVM MORTVVS FVERIT ABSQVE FILIO, AD FILIAM EIVS TRANSIBIT HAEREDITAS.* Quid tandem sceleris admississet Eduardi mater, vt è Rege orta, Regumque soror, spe Regni priuari ipsa debeat, nec ius suum filio spemque relinquere? Iura mulierum oppugnare longa fori consuetudine didicerat Robertus Atrebas. De Comitatu Atrebatensi cum Mathilde amita litigabat. Controuersiam de Regno simillimam existimabat causæ Comitatus cuius de iure ambigebatur. Is igitur cum altercando multa iactata vtrinque essent, necdum contratendere oratores Angli desisterent, eis perpetua quoque oratione in cœtu procerum ad id coacto in hunc modum respondit: Causa vestra, oratores Regis nobilissimi, nobisque amicissimi, & omni necessitudinis genere propinquitateque coniunctissimi, simplex, minimeque perplexa est. Omnis ea vna omnino

» in re versatur, quòd cùm Eduardus Rex Philippi Pulchri Regis Franci ex Isabella fi- A
 » lia nepos sit, idem tres nouissimos Reges nostros auunculos habuerit, si quid ventri
 » quem Ioanna fert, accidat, cum ad scepra nostra vocandum contenditis, quando
 » illo nullus sit vir cognatione propior spei Regni huius: nullaque foemina sanguine
 » iunctior, quàm eius mater. Ego contra defendo nihil in Regnum hoc iuris penes mu-
 » lieres esse: & quam spem mater Isabella vendicare sibi ipsa nequeat, eam nec in vita fi-
 » lio tradere, nec in morte relinquere posse. Dico etiam vt in spem rerù apud nos po-
 » tiendarum mulieres nascerentur, alias his paucis ahnis fuisse propiores Isabella, quas
 » priores accitas ad regnandum oportuisset, si id ius fasq; apud nos foret. Addo etiam
 » tale à vobis omnibusq; factum preiudicium, vt controuersia iam nulla de hac re pos-
 » sit exoriri, actamque rem agatis. Quæritis, ecquidnam admiserint foeminae, cur in so-
 » lium extrahendæ non sint? Ego neque eas malè, neq; viros bene meritos dico. Deus
 » vtro visum est sexu mortales creat, creatos accipimus: virorum imperia viri patimur,
 » foeminarum Regna non agnoscimus. Quòd verò diuinum ius testamini, ne filia hæ-
 » reditate paterna excludantur: Dico iure item diuino sancitum, vt foeminae sexum
 » suum agnoscant, intraq; illum sese contineant: iura gentibus ne dicant. Quòd si diuina
 » oracula secus interdum statuisse dicitatis: nisi pro vestra, oratores, prudentia doce-
 » tis, id non in re priuata modò, sed & in Regno, ac in omne tempus, & apud omnes æ. B
 » què gentes ratum perpetuumq; voluisse: nihil est cur causâ nostra euertatur. Quin-
 » immò verba oraculi illa sunt, ne commisceatur possessio è tribu in tribum, vt hære-
 » ditas permaneat in familijs. De iure verò naturæ, gentiumve, facilis ratio est. Quod si
 » sequi naturam ducem placet, aut liberi simus, soluti que alij aliorum imperio: aut suis
 » quisq; non alienis pareat, imperetve. Ius verò Regnorum non idem apud omnes san-
 » citur. Apud vos foeminae Regiæ nobilitatis ita non regnârunt, vt Regum tamen ex fi-
 » lia nepotes ac deinceps ad ius Regni auiti scepraque maiorum vocarentur. Ita non-
 » nunquam iure materno apud vos regnatur. Angli Reges è media Francia nati sunt,
 » enupta Regis Angli filia in Andegauenſium Comitum familiam, cuius in nomen
 » Christianum patriamq; Franciam multa memorantur virtutis pietatisq; monumen-
 » ta. Hoc institutum apud vos valeat. Nos instituta leges que vestras sanctas apud vos
 » esse oportere censemus. Apud nos alius mos, alia exemplorù vetustas. Nos ita Franci
 » sumus, vt quantum ad legem Regiam pertinet, etiam Salij esse perseueremus: nec à
 » maiorum exemplo desciuimus. Suus cuique genti ritus, suum cuique ciuitati ius au-
 » gustum sanctumq; est. Vrbs Roma libera legem Voconia tulit, qua excludebantur à
 » locupletibus hæreditatibus mulieres. Eadem postea vrbs Roma tunc cum veteri-
 » bus institutis repudiatis perire cœpit, eam legem non agnouit: nec Augusti Latini,
 » Græcvsve Iustinianus repetiuere: memores foeminarum beneficio nonnulli se ad
 » imperium peruenisse. Nos legem Salicam ante Iustinianum Augustum sanxeramus, C
 » ne foeminis Regnum mandaretur: vt gentilitium foret Regni ius. Quod verò ius non
 » habet Eduardi mater, qua ratione filio tradere lege Salica incolumi potest? Regnum
 » hoc, ô Isabella, tibi filiove Eduardo petis, si nulla edatur soboles Caroli Pulchri Re-
 » gis, quia eius soror es? Finge sterilem vterum, Philippum Valesium patrualem defun-
 » cti in Regnum succedere æquum censeo. Tu soror germana, hoc est, vno gradu pro-
 » prior es: vt succedas, elaboras. Si foeminas mos ac iura diuina humanaque vocant ad
 » Regnum? interrogo te, mortuo Philippo Pulchro petiuiſtine Regnum? Non petiuiſti,
 » nec petere poteras, nec te vllius aures audissent. Iure igitur Hutinus filius Philippi
 » Pulchri, idem frater tuus germanus, ad Regnum peruenit. Præterea interrogo, mor-
 » tuo eodem Hutino Philippi Pulchri filio fratre tuo, nec posthumo perennate, iurè ne
 » an iniuria successit tuus Hutiniq; frater Philippus Longus, cùm filiam Ioannam Hu-
 » tinus superstitem, quæq; adhuc superest, reliquisset? Si iure, ergo viris omne ius, fo-
 » minis nullum est in Regnum nostrum. Sin iniuria, Ioanna ergo ad Regnum vocare-
 » tur, potiorq; fuerit quæ Hutino iusto Regi patri suo, quàm tu soror, successerit. Quòd
 » si Longus iniustus fuit Rex, Regnumque non suum inuasit: dic oro quàm re iustior
 » fuit Rex Carolus Pulcher cui te gradu proximam succedere æquū prædicas? Nume-
 » rosam cohortem filiarum reliquit Longus: hæsne tu, an illæ te exclusissent paterna
 » hæreditate? Vides igitur nullum spei tuæ locum, ô mulier. Adde quòd decretum deli-
 » beratumque iam de re est. Secundum mortem Hutini ac eius filij Ioannis intra octo
 » dies

A dies & nati & defuncti, Hagna sanctissima ipsa foemina, eadē diui Ludouici filia, causam foeminarum ipsa mulier egit: Ioannamq; , quam dixi, Hutini fratris tui Regis filiā ad Regnum vocabat. Edocta viros non foeminas apud nos regnare, foemina foeminis adesse destitit. Accedit iudicium tuum ô Isabella, tuum etiam ô Eduarde. Cū tu mater filium Longo primū, Carolo deinde Pulchro, iureiurando fidelitatis addixisti, ab eo que iure Aquitaniæ vt vestiretur orabas, vestitusq; supplex est. quānam erat confessio vestra? Nempe eos iustos esse Reges: nec Ioannæ ius esse eos excludendi. Non succedere filiæ patri: quo ore fratri soror? Nobis nec Eduardo adolescente tutore opus est: nec eundem Regem: qui gentilitio stemmate agnatus non sit, agnosceamus. Illi quidem vt propinquo amicissimoq; omnia secunda optamus: incrementaque cupimus: hisque, quatenus sine publica communiq; iactura rerum Franciarum fieri licet, fauemus. Hac oratione habita, assensuq; procerum perspecto, Angli oratores contratendere destitēre.

Cū puella vtero edita esset, Blanchæ ei nōmine imposito, PHILIPPVS VALESIVS Rex salutatur, sacraturq; quanta non alius multis sæculis celebritate, frequentiq; procerum cœtu. Post Rhemensia sacra ad Dionysij Parisiorum venit, acibi quoque cæremonijs solennibus peractis, sacerdotio ciuitatis sacris insignibus velato, necnon liberalium artium doctoribus Musæique scholasticis ad portas opperientibus: ad hæc patribus in purpura, decurionibus cum bicolore veste: necnon authoribus summarum extra portas continentiaque ac suburbanâ ædificia in equis occurrentibus: ipse Rex cum Regiæ stirpis inclytarumque familiarum proceribus, reliqua etiam nobilitate, & ipsa maxima ex parte torquata, & sagulis virgatis, auroque intertextis, equisque magnificentissimē instratis excultisque, urbem Regiam sub sacra ipse

umbella intrans, excipitur lætis faustisque; omnibus, plausuq; , omni ordine, omni etate prosperum foelicem ingressum apprecante: Vijs (vt tempus anni ferebat) flore multo, festa fronde, virente herba stratis: supernè velis vmbra culisq; honestantibus: auleorū magnificentia varietateq; , ac picturarū tabularumq; , artificio exterioribus domorū parietibus vestitis: splendidiore mulierum è fenestris spectantiū, seq; spectandas præbentium, quā virorū cultu. Nulla lætitię species, nullū dignitatis exemplū non excogitatum, non adhibitū. Ita in insulam ad ædem maximā deductus, ac diuam Virginem veneratus, in Regiam se contulit. Aduentitia (vt assolet) cœna Regifico apparatus accubuerē principes illustresq; viri. Omnia quidē solenni more, institutoq; : sed hūc Regem præcipua charitate obseruantiaq; profecuti, prædicabant eum vindicē Franciæ maiestatis: legis Salicę assertorē: qua vna, dignitas libertasq; Francici nominis cōstaret: ne alienigenarū imperio, ne exterorū ditione teneri possent Franci, cæteris gentibus Reges legesq; dare soliti. Vespertino igni in arēis plateisq; accenso, nocturnis funeralibus concursantibus collucēte, choreis virginū iuuenumq; , symphonia, voce, fidibus, sistris, tibijs, vrbe perstrepēte festi dies acti. Rex filiā Caroli Pulchri Regis posthumam minori filio suo Philippo Duci Aurelianensiu matrimonio iūxit. Continuo curę ad Rempublicā versæ. Primum omniū bellū cum Flādris gessit, causa ante ipsum Regem exorta. Flāndri Comites ex formula in viginti annos præscripta debebāt Franco Regi quotannis quinquagena millia aureorū. Ludouicus Comes exactores circummiserat, atq; eā præscriptione multo maius auri pōdus congesserat, quā quantum ea res postulare illis videbatur. Conquerēbātur fortunās miserorū agi, ferriq; : eamq; indignitatē si in præsentia taciti ferrent, perpetuā futuram. Petierant vt coactores redderent rationē: ederentq; quantū à quoq; acceptum, quantū Regi dissolutum. Tornacum conuentū: intra moenia mēsarij ceteriq; Comitum ministri oppidū deducti, urbium procuratores legatiq; in suburbiū diuerterunt. Ignis seu fortuitus, seu ex præparato in suburbanis ædificijs cōflatus, ea vento vt fortē coortus erat, adiuuante, ma-

gna ex parte absumpsit. Flandri se dolo incendioq; petitos rati, in Comitē, Comitēq; A
 amicos velut conflagrationis auctores domū reuersi, suos quisq; populos incitauerunt. Prelio cōmissō Ludouicus captus, nec dimissus nisi iureiurādo adactus se immemorem iniuriarum futurū: nec fraudi nōxave fore popularib. secessionem fecisse: armatos contra stetit, cōprehendisseve: secundū eam diem nihil eū magnarū rerum, nisi de suorum sententia, req; ad vrbium decuriones relata staturū, acturūve. Paruit præsenti necessitati. Vbi primū liberū ei fuit, ad Philippū Regem confugit, nobilissimo quoq; eū secuto, atq; adeo ipso patruo Roberto, quo cū antea de summa rerum Comitatuq; certasset, se ei comitē vindicemq; dante. Rex cū iam in fine æstas esset, suadentibus permultis vt in vernū tempus bellū Flandricū, restitutionemq; Comitē differret: coactō cōcilio Valterum Magistrū equitum sententiā interrogauit. Ille quāquam præsente antē multis argumētis tulerat, videri sibi rem immaturam agi: tamē frequenti principū cōsensu, præsidentē Rege verit⁹ ne timiditatis argueretur? Virō, inquit, forti omne tempus anni ad res gerendas idoneū est. Nemine deinde dissentire auso, Rex exurgens, Magistrumq; equitū amplexatus, amplissimis verbis collaudauit. Bello igitur decreto, in eade diui Dionysij Frāciæ præsidis ab Antistite Fani flammulā Rex accepit: idq; vexillū Nilonis Norerij fidei virtutiq; cōmisit. Hostes ad Casletū conueniant, quōd ea parte à Frācia pateat Flandria. Discessu nobilitatis, imperatore carebāt. B
 Duces bello gerēdo plebiscito delecti Nicolaus Anecinus, & Hilermus Canut⁹: viri strenui quidem & fortes, sed humili loco nati. Rex Casletū duxit. Hostes relicto quod satis videretur ad tutandā vrbem præsidio, in propinquo in edito loco castra posuēre: nec elici ad certamē poterāt. Vrbē oppugnare cœpit Rex. Casletani speciē galli gallinacei lancā cōfinxerant, subiecto carmine, tunc potiturū Casleto Repertū, cū alites lanci canerent. Philippū Reperti nomine cauillātes, quōd eū dicerent nullā in spē Regni natum, sed fortē oblatū regnare. Propugnabant præsenti animo, acerrimeq; & præsidiij virtute, & fiducia exercitus Flandrici, qui in cōspectu vrbis erat, alacritatemq; addebat, præsenti pugne copiam nō faciens, sed suū tempus opperiēs. Vbi nihil procedit ē sentētia, Rex per bonā exercitus partē diuersos mittit ad vastitatē circā edendam: vt ea indignitate calamitateq; hostes permoti, in æquū locum camposq; patentes descendāt. Omnia vri, dirui, cædi, diripi, euastari vidēt: nihil tamē mouent: nec clamor permixtus puerorum foeminarumq;, nō vlulatus, nō sonitus fragorq; ædificiorū ruentium, nō ignis latē cuncta depopulans, nō relucens flāma, nō omnia pereuntia animos illos feroces indomitosq; frangunt, nō fleant, nō adducunt vt puncto temporis citius quā cōstituerant, locū semel captū relinquunt. Vagari, circumuolare ferro igneq; armatos hostes facillē patiuntur. Vbi nihil ab Regijs relicto in propinquo vidēt, in quod scuire ira posset, rediereq; Franci in castra pleni puluere ac sudore, seq; C
 exarmārāt, tunc Flandri in omnē occasionē intenti, ē superioreq; loco omnia conspicati, ac quōnā loco tabernaculū Regis excitatū esset, exploratū habentes: decurrunt tam rapidē, vt prius penē in castris versarētur, quā quidnā rei foret, cognosceretur. Sublato frūci clamore Regium tabernaculū petunt. Fortuna Franciæ eo die Regē texit. Flammulā, & paucos præterea semiermes circū se pro tabernaculo stans habebat. Hi primū impetū sustinuēre, quoad reliqui milites arma caperent. Tanta quidē celeritate ex omni parte castrorū recursū, ac ad caput rerum Regē conuolatum, simul tantā virtute res gesta, vt tētorijs tabernaculisq; momēto disiectis, velut libero cāpo pugnatū sit. Rex equo impositus, ac suos cohortatus, exēploq; incitās, cruentā funestamq; hosti audaciā effecit. Pugnat egregiē Nicolaus, diuq; Regios tenuit, suosq; tegebat. vbi cōfectus vulneribus corruit, tūc certa Regiorū victoria, cedes in hostem vertit. Ad duodeuiginti millia cecidēre. Casletū repetitū, captū, direptū, incensum Ludouicus Comes domū restitutus, admonente Rege ita dominaretur, vt nō iterum necesse Frācis foret eum domū armis reducere, de motus authorib. supplicium sumpsit, horū circiter sex millia extitēre. Canutus ad Ducē Brabantię refugit. ab eo Regijs reposcentibus redditus, Lutetiamq; in vinculis duct⁹, ac neci deditus est. Rex Flammulam eadi Dionysij restituit: supplicationibusq; ac gratijs Numini ac sanctis Martyribus habitis, rem sacerdotū cōposuit. Prætores Regij conquerebātur omnē iurisdictionē ab Regijs tribunalib. ad sacra delapsam: multo plures causas, pfanas & inter profanos cōtrouersias cognosci dijudicariq; ab Episcopis reliquisq; sacerdotijs, quā à Regijs Prætori-

A Prætoribus. Quicumque, quacunq; de re sacerdotum decreto non steterit, continuo templis arceri, piorumq; communicatione moueri: eoq; deuentum esse, vt qui sol-
 uendo non sit, ei aqua & igni interdicator. Sacerdotium Ducibus Episcopis ad Regē
 conuenit. Pro iurisdictione Regis verba Petrus Cunerius fecit: vt quæ Dei sunt, Deo:
 quæ Regis, Regi darentur. Bertrandus Heduorum Pontifex causam templorum iurif-
 dictionemq; tutatus est. Reges Augustosq; fando deuocauit de cœlo, Magnum, Piū,
 Diuum: eorum opem implorauit: vt qui in vita armis texissent ecclesias, liberalitate
 cumulassent: nunc diuinitatis participes, desertas nollent. Enumerauit quot Reges
 Ducesq; templorum hostes fœdum atrocemq; exitum habuerint: Quot pij sacerdo-
 tiorum propugnatores, & viui, & mortui, gloria, imperio, prolis fœcunditate, diutur-
 nitateq; domestici imperij fructū amplissimum perceperint: Qui verò de sacerdotio
 victo triumphum ac palmam petiuerint, misero exitu pœnas superis dedisse. Institu-
 tis religioneq; animorum vitam communem cōstare. Nihil exortum exoriri posse,
 cur quæ per tot hominum, per tot deinceps Regum grates seruata sancte q; culta sint,
 nunc demū labefactentur, euertantur. Regum maiestatem, iuraq; templorum san-
 ctissimis moribus Numineq; sanciri, ac vtramq; rem immortalitate donādam. Prima
 actione nihil constitutum. Cū ampliatur, die diuo Thomæ Cantuariensi festo, cum
B patrum frequenti globo Bertrandus Regem adiit, admonuitq; illum illuxisse diem,
 quem pro libertate ecclesiæ Thomas sanguine suo consecrasset. Respondit Rex om-
 nia sibi curæ futura. Anceps vox. Bertrandus vt certius lætiusq; eliceret responsum, o-
 rauit vt qui diuinitus vocatus fuisset ad sceptrum, ambiguo responso non dimitteret
 tristes ab se sacerdotes, qui quotidie rem diuinam pro eo facerent. Tunc Rex: Iura,
 inquit, ecclesiarū auxerim potius, quàm imminuta velim. Gratias vniuersi egere. Rex
 Catholici cognomen promeruit. Anglus iuuenis Rex nondum in Philippi Regis ver-
 ba iurauerat: Ambianos venit. fidemq; suam obstrinxit nomine Aquitanie, quod pa-
 ter maioresq; beneficium à Francis Regibus acceptum agnouissent: ac Comitatus
 Pontiuensis iure, quē eius matri Pulcher Rex pater dederat. Ambianos quatuor Re-
 ges conuenerant. Francus, Anglus, Bohemus, Balearicus. Francus insignia sacræ in
 barbaram religionem militiæ suscepit. Bellum in Bauarum à Pōtifice Maximo decre-
 tum iam cōsenuerat, quòd Petrus falsus Pontifex à Bauaro in Germaniam redeunte
 Pisis relictus, à Bonifacio Pisano Comite comprehēsus, ac Auenionem ad Pontificē
 Maximum ductus, in perpetuam traditus custodiam fuerat. Iohannes Pontifex dece-
 sit anno eius sæculi quarto & tricesimo. Successit Benedictus Tolosās. Francus classē
 ad sacrum bellum in ora prouinciæ parari iusserat, eamq; ipse cū illuc se contulisset,
 conspexit, auunculiq; sui Ludouici Tolosati Pontificis in cœlestes relati, ac diui-
C nitatis miraculis illustris, templum iniit, Auenione de ratione Barbarici belli cum Be-
 nedicto communicauit: ac nequid se absente moueri domi posset, Ioannem filium
 quatuordecim annos natū, Normaniæ Ducem creauit, rebusq; præfecit: ac in eius
 verba proceres iureiurādo adigit: misitq; ad Anglum vt is socium sacræ militiæ præ-
 beret. Oratores Anglum belli Francici consilia agitare cognouere: nec Catholico
 Regi arma procul ferenda, sed domi exercēda. Eduardus ætate florebat: domesticas
 res composuerat: cum Scotis primum bellum gesserat: virtusq; eius in illo enituerat.
 Iam Franciam respiciebat. Angebant eum à Catholico rege quædam arces in Aquita-
 nia retentæ, ac præsidij Francis firmatæ, nomine multæ patri ademptæ, quòd Pen-
 facensem Francis oppugnantibus contrā bello tutatus fuisset: & cū in Ambianis
 Aquitanie ius restitueret Francus, eas quanquam Aquitanie certissimā partem, tamē
 repositenti sibi nō tradiderat. Erat imperij nominisq; appetēssimus, & incendit mul-
 to magis iuuenē cupiditate gloriæ opumq; flagrātem Robertus Atrebas. Is oratione
 legem Salicam tutatus fuerat, causamq; Valesij oppugnante oratore Anglo egerat.
 Quod antea fando defenderat, tunc armis alienis, quādo suis non posset, vexauit. Ne-
 pos ex Philippo filio Roberti qui in pugna Curtracensi ceciderat, erat: cū Mathilde
 amita (vt ostēdimus) de Comitatu Atrebatēsi litigauerat: causā cognita, bonorū pos-
 sessio adiudicata Mathildi fuerat. Ea nupserat Othoni Comiti Burgundiæ: vnde quas
 edocuimus, editę duę Francorū Reginę, & Ioāna, & Blanda. Roberto, ne omnino pri-
 uatā vitā ageret, Comitatus Bellomōtanus, multo minoris dignitatis, ac opib. tenuis,
 attributus. Disceptatio tamē repetita, q̄ veteres tabulę, quas dū causā prius ageretur,

latuisse diceret, tunc ad inuentam forent: quibus causa ipsius, si ederentur, adiuuaretur. A Editas in iure tabulas, conspectasque; falsas & aduersarij arguebant, & Rex pro cōper- to habere se dicebat, seductumque; Robertum hortatur, vt cōuellendæ rei iudicatæ co- natu absisteret. Robertus, cū etiā falsi ab Rege insimularetur, dissimulare indigna- tionem, temperareque; linguam non potuit, quin diceret, se, quicumque; tabulas confictas increpitare auderet, in eum pugnaturū, ac Marte iudice fidem facturū. Rex cum eo fe- roci dicto ne se quidem excipi crederet, tantum certamen animi aduersus eum susce- pit, vt implacabile execrabileque; odium vtrinque; insecutum sit. Tradunt quæstione ha- bita palam factū esse, illis proximis diebus tabulas adulterinas confectas, quibus cō- tineretur, Robertū, Roberti Atrebatium Comitis Diui Regis fratris filium, ex Mathil- de Brabantini Ducis filia procreatum: quo die Blandam filiam Petri Britanni Ducis Philippus ducebant, ei, speique; sobolis cessisse Comitatu Atrebatensi. Addunt mulierē quendam Betuniensem ex veteribus ac veris Roberti senis tabulis alia de re exaratis ceram integro signo transfuisse in has commentitias. Betuniensem satis constat igni traditam, sed obiecto præterea crimine, quòd inspecta fronte mortaliū, vetitisque; arti- bus fatidicam vatemque; se professā fuisset. Robertus in matrimonio habebat sororē Regis, ac ex ea liberos. ea affinitas iras nō permulsi. Vasco Flussatium Comes, matrē suam, quæ soror Atrebatensis esset, probri arguens, in custodiā tradidit. Atrebas fremēs B friendensque; cū dies diceretur, adesse noluit. Quicquid suarum rerum potuit, Bur- degalam sub ditionem Anglorum misit: ipse in Brabantiam ad Ducem propinquum se contulit. Rex eum hostem iudicauit. Ille ad Eduardum, relicta vxore Franci Regis sorore, duobusque; ex ea filiis Ioanne ac Carolo, in Angliam transmisiit, fax ingens belli, minitansque; se Regnū Valesio vt dedisset, ita & amoturū. Oratores vtrò citroque; com- meabant, si certa sanciri pax posset inter Fracum Anglumque;. Anglus in pernitiē Scoti Regis Francorum amantissimi foederati; incumberebat: vrbemque; nobilem ac opulen- tam Veruicum de eo ceperat. Euerti amicum Regem, neque; fidei, neque; è re sua Francus ducebat. Robertus Atrebas plurimum apud Anglos poterat: ad arcana sanctioraque; consilia adhibebatur: author erat belli gerendi. Francus auxilia mari Dauidi Scotorū Regi misit. Arcem Santonum, in quam oculos cōiecit Eduardum sciebat, Carolus Comes Alenconij Franci Regis frater solo adæquauit. Hostiū duces Paracolum op- pidum in Santonibus de Franco cepere: & agros circa euastrunt. Flussas Armenia- cusque; Francicarum partium erant, Alebretensis Anglicarum. Multæ vtrinque; excursio- nes, multa leuia prælia facta: oppida ignobilia capta: & classis Francica in oram An- glia transmisiit: incendiisque; permulta foedauit. Ita bellum iam ex professō vtrinque; ge- rebatur. Vterque sibi & veteres amicitias confirmabat, & nouas conciliabat. Comes Burgundia Ioanna filia Longi Regis (vt ostendimus) nupsit Odoni Duci Burgun- dia, ea vt Othoni auo materno successerat in Comitatum Burgundia, ita auia mater- na Mathildi in Comitatum Atrebatensem. Ita Odo & suis & vxoris opibus ingēs, af- finitate quoque; inclytus erat, quòd eius soror Regina Francia esset. Iohannes Cauillonensis Germanorum auxilijs fretus, & bellum inferebat, conquestus se vedigalibus Salinarum ab illo fraudari, quæ in ditione eius ex fonte vberimè cōficiuntur. Chan- cum duodequingenta dierum oppugnatione obsidioneque; domitum. Vesontio in hyemē vsque; vim sustinuit. Autoritate Franci Regis pace facta, ab armis discessum: suum ius Cauillonensi redditū. Alia parte Hilermus Annonia Comes numerosa so- bolis pater, cū iam duas filias collocasset, alterā Ludouico Bauaro, alterā Regi An- glo: tertiam filio Brabantini Ducis collocaturus erat, ea quoque; affinitate amicitia no- uam Eduardo genero conciliaturus. Francus iuuenē Brabantinū ad se euocatum, sibi generū adsciuit. Ad hoc longinqua quæsitā auxilia, nihilque; omissum intētatumve, quo iuuari Francia posset: veteresque; amicitia nouis necessitudinibus cumulata. Iohānes Bohemia Rex filius Henrici Cesaris, postquā Italia decefferat Bauarus, Longobardo- rum factionibus vocatus inuitatusque; illuc copias duxit. Cumque; eius spei rerū exitus nō responderet, oblatā deducēdi exercitus fortunā non spreuit. Delphinus Allobro- gum bellū cum Sabaudis (vt inter finitimos afolet) ob finium controuersia gerebat, bello inclytus, sed alienarū vxorū pudicitia infestus. Bohemus auxilio illi socio ami- coque; cū ire constituisset, filius eius Carolus (vt Pōtifex Pius narrat) per quietē visus est sibi videre, viri diuina specie præditi iussu, præstati iuuenem forma, editiorem in locū raptum,

A raptum, detracta q; veste exectum: sibi q; interroganti, cur & quisnam tam egregia indole adolescens, tam foedè atrociter q; haberetur: responsum, Delphinum aliena cubilia atrectare solitum, meritas poenas Numini dare. Somnium filij in praesentia elusit pater. bidui viam progressus, certum nuncium accepit, Allobrogem in oppugnatione oppidi vulnere accepto decessisse. quòd minus memorabile, & fortassis vanum credi posset, nisi sub idem tempus occubuisse telo hostium & Delphinum eius gentis Annales authores essent: & in agro Parmensi, vbi nocturna quiete id obuersatum fertur, ædem Virginis, vt monumento foret, Bohemum struxisse, locupletasse q; vetigalibus, hancq; rem testatam tabulis Bohemi Regis legisse se Pontifex tradidisset. Delphino frater successit. Francus inter gentes conciliandæ pacis author, vtrosq; sibi foedere iunxit, militem q; mercede inde conduxit. Ioannes Rex cum filio Carolo in Franciam venit, filiam q; Bonam Ioanni Franci filio maiori collocauit, genitam ex Beatrice sorore Ludouici Claromontensis Comitis. Hic Comes diui Regis ex Roberto filio nepos, cum auctore materno in Borbonij dominatum successisset, auctore Rege primus omnium Dux Borbonij deinceps vocitatus est. Flandri timeri poterant ne Anglis animos acclinent. Clades permultas acceperant à Francis, quarum recenti adhuc memoria, vt certiores tandem pacem à Franco Rege impetrarēt, missis

B vniuersæ gentis consensu Auenionem oratoribus, apud Pontificem Maximum deinceps fide suam sanctissimo iureiurando deuinxerunt, se fide officio q; erga Francum Regem non decessuros. vbi fallerent, non abnuere se quò minus eis extemplo sacrificijs interdiceretur: decies centum millium aureorum à Francis multa irrogaretur. id q; oppignerandæ fidei vinculum accipientibus Francis, pium seruandum q; sanxerat Pontifex. Nec Hispania neglecta. Tarraconensis cum Nauarræ Rege bellabat, agente Franco, conciliante q; ab armis nullo dum cruore, nec iritatis vltra armis discessum. Nauarræ Rex, idem Comes Eburouicum, consanguineus Franci, facile voluntati eius cessit. Tarraconensis foedus amicitiam q; vltra à Francis oblatam non repudians. Ita Philippus Rex, consensentibus sacri belli consilijs, aduersus Eduardum vndique firmamenta rerum suarum quærebat, animo praesagiens quanta moles belli impendēret. Nullum enim atrocius Anglico arma Francorum exercuit: nullum diutius tenuit: nullum maiore cruore, contentione q; gestum: nullum sæpius repetitū: neutris foelix lætūmve: rei Christianæ calamitosum: pijs luctuosum: hostibus religionis exoptatum. Anglus incendente Atrebatem, non arcem Santonum, non ignobilis oppida amissa, nihil medium, nihil humile animo versabat: suum esse ius Francici Regni prædicabat: se Philippi Pulchri nepotem filia ortum, potiores esse qui ad solium Francicum insidendum vocetur, qui auctore, qui auunculis succedebat: quàm Philippum Valesium, qui à Philippi Pulchri patre oriundus, stirpe remotior, Regnum inuaderet: se & impuberem & absentem excluderet: ac tot retentis euersisve Aquitaniam arcibus, ne pacem quidem Ambianensem sanctam velit, se antea immatura improvida q; ætate falli circumscribi q; potuisse: nunc florentem iam annis, & vsu rerum bellorum q; edoctum, persecuturum ius suum. Hæc & sponte, & Atrebatem auctore agitabat, prædicante, quando iudice Philippo Valesio in causa Atrebatensis Comitatus victus à Mathilde discesserit, se iudicium Valesij secuturum, ac matronarum matris q; Eduardi iura, vt antea oppugnaret, defensurum: & viri fortis, & summi Ducis, & indolis Regiæ, Eduardi q; esse, proposita pari alea, potius de rerum summa, quàm de beneficijs oppidulis bellum capessere. His stimulis incitatus Eduardus, clarissimos viros in continentem Legatos misit ad socios armorum amicos q; causæ suæ comparandos. In Hollandiam appulere. Exin in Flandriam profecti, oppida gentis circumibant, si à respiciendo Franco in sui studium auertere possent. Amplissimo venerant comitatu, splendidissime victitabant, epulis apparatusissime structis inuitabant, accipiebant q; vasis argenteis expositis, magnificentia luxus q; cum comitate hilaritate q; in eis certabat: quibus artibus vulgus maxime imperiti q; permouentur, alliciuntur q;. Iacobus Arteuilla, obscuro genere ortus, apud plebem eius gentis plus poterat, quàm Comes. Anglis cupiebat, muneribus captus. nihil eius vitæ per vim obesse poterat Comes, quòd custodes corporis praesidium q; circa se habebat, plebeiorum præterea oculis vigilia q; tutus. Nec id mirum, eius ordinis hominem Eduardo suffragari, cum nobilitas Philippo

Philippo Regi studeret. illud insolens videbatur, quendam & sanguine & factis militari-
 taribus nobilem Francum, nomine Curtesium, Gandauum profectum, frequentē
 cum Anglis conspici, ac occulta etiam serere colloquia. Hunc ad se euocatū Comes
 securi feriri iussit. Continuò plebs id indignum vociferans, ad arma discurrit, cædesq;
 aliquot ministrorum Comitis facta. ipse Malam cōcessit: cumq; tumultus resedisset,
 per causam laxandi curis animi, venandiq; cum canibus plagisq; ac venabulis egres-
 sus, in Franciam cum vxore ac paruo filio se contulit. Anglica classis appulsa Chagan-
 tum expugnauit, diruitq; locum maritimum, munitissimumq;, ac Comitis præsidio
 firmatum: vbi egregiè propugnans Henricus patruus nothus Comitis in potestatem
 hostium venit. Concilio Flandriæ habitò, cum authore Iacobo conuenissent oppi-
 dorum consules, petentibus Anglis vt fœdus fieret, seq; Francorum hostes profite-
 rentur, id quidem publicè abnuerunt: tantum decretum, vt Flandris Anglisq; mutua
 commercia essent, vltro citroq; sine noxa vtriusq; in alterius gētis agròs vrbesq; com-
 meare quantolibet comitatu liceret: quando res Flandrica lanificio emporijsq; con-
 staret, arcendos Anglos non videri. Sed Iacobus totus Anglorum erat: bellum gra-
 ue prospiciebat imminens: nec inermem quæstum mercaturamq;, sed armatam An-
 glorum manum iam mari affuisse, & terrestres vires affuturas. Gulielmus Comes An-
 noniæ iratus Franco Regi ob generum interceptum, rationem excogitauit distri-
 gendi noua necessitudine Brabantini Ducis: instandoq; peruicit, vt illius soror Ioan-
 na filio suo desponderetur. Dux Geldubensis sororem Angli in matrimonio habe-
 bat. Bauarus Cæsar, Annonis gener, alienior à Franco erat, quòd consilia Pontificum
 Maximorum regi nutu Francorum sibi persuaferat: nec ad eam diem agendo mo-
 liendòve supplex armatusve impetrare potuerat vt sibi à Pontifice Maximo benedi-
 ceretur. Secundissimis igitur auribus audiuit oratores Anglos de fœdere sanciendo,
 societateq; in Francos armorum ineunda. Ipse etiam Eduardus in cōtinentem trans-
 misit: cum Cæsare locutus, impetrauit vt ab eo vicarius imperij in Germania Galliaq;
 institueretur: vt ea potestate Augusta auctus, beneficiarios imperij Romani proce-
 res pro imperio cogeret ad nomina danda in Philippum Valesij Comitem (nō enim
 Regem Franciæ vocitabat) iam à Bauaro hostem iudicatum, quòd oppida imperij
 Romani obtinere eum diceret, in queis Cameracum, circumiectosq; sineis. Came-
 racenses alieniores à Bauaro Cæsare erant, secuti Pontificem Maximum qui cum
 communione piorum mouerat. A Bauaro Angloq; missi sunt qui Franco bellum in-
 dicerent. Sub quod tempus Hilermus Anno Comes decessit. Eodem nomine filius
 successit. Is, patruusq; Ioannes Bellomontensium Comes, Anglo non deçrant: sed
 certiores acrioresq; propugnatores partium Anglicarum erant Dux Geldubensis,
 Marchio Iuliacensis, Pontifex Agrippinensis. Brabantini animus anceps videri pote-
 rat. Eduardus in eius ditionis fines profectus, peruicit vt partes Cæsaris profiteretur.
 ex Brabantia Valterus Manius cum paucis Anglorum turmis profectus, Anno-
 niamq; emensus, in Samarobrinensium fines aduolauit: repentinoq; aduentu, Tu-
 num oppidum arcemq; patentibus, vt nullo tali metu, portis, ingressus, Præfectum
 Præsidiumque inermes oppressit. Nec desidebant Franci: classe oræ Angliæ appulsa
 Antonnem urbem cepere, diripere, prædaque repletis nauibus domum reuertere.
 Anglus Rex longè maximo coacto Germanorum suorumq; exercitu, Cameracum
 profectus, excidium ciuibus minabatur, nisi sibi sacri imperij Vicario iubenti aperirent
 portas vrbis, quæ sine controuersia Cæsaris iuris ditionisq; esset, in quam extra
 fines Franciæ sitam, Philippo Francisq; nullum ius foret. Nihil pacati responsum. In-
 erat egregium fidumq; Franco præsidium, ac comitatus: & ad Peronam Veroman-
 duorum Rex Philippus confederat valido cum exercitu: tribus præterea socijs Regi-
 bus, Bohemo, Scoto, Nauarro, in eisdem secum castris tendentibus, ac eandem for-
 tunam periclitaturis. Duces sex, in quibus Britannus & Lotharingus: Sex & viginti
 Comites, præter cæteram multitudinem, quatuor millia equitū balteo virtutis causa
 donatorum, sub Franco merebant. Excepto tot Regum nomine, pari dignitate, viri-
 busq; feroces hostes, ob augustum etiã nomen superiores se sanctioresq; gloria-
 bantur. Sexaginta millia pugnatorum sub signis Anglus, centum millia Francus ha-
 bebat. Atrebas author Anglis erat vt Cameracum omitteretur, ne ibi sederetur, ne
 mora tædioq; languesceret impetus militum. Mediã ætas erat, ne res in hyemem ex-
 traheretur.

A traheretur, in quam obsidio vrbis munitissimæ retentura ludificaturaque esset tam delectum exercitum: Scaldem copias traducendas: in ipsam Franciam, de cuius iure imperioq; agatur, eundum: vires conferendas. Hac sententia accepta, collaudatoq; amplissimis verbis Atrebate, castra mota. Comes Annoniæ, vbi ad Scaldem fluuium ventum est, quo dirimitur Regnum ab imperij iure, cum cum transire Anglus inciperet, com meatum sumpsit: se in finibus imperij Vicario Cæsaris dicto audientem fuisse: in finibus Regni Francici in Francum Regem auunculum non pugnaturum. Mouit & Francus: iam quatuor millibus passuum inter se aberant, cum Eduardus in castra Francorum misit, qui ad pugnam conferendasq; vniuersas vires in posterum diē prouocaret. Exceptus auditusq; benignè vt foelix optatusq; nuntius, ac cum muneribus dimissus ab Rege cupiditate pugnae incenso. Postridie Anglus sub ortum Solis è castris copias educit, aciem instruit, opperiens hostem: cum duo equites Franci exploratum profecti propius accessere, eorū alter vbi se minimè fallere sensit, circumacto equo se recepit: alterum equus, in potestatem redacto fræno, inuitum transuersum vexit. Hostes continuo equitè circumstetere, captumq; ad Eduardum produxere. Interrogatus quid Franci agerent, quid acturi viderentur, respōdit, Regem pridie eius diei iussisse vt omnes parati essent ad pugnam, & nunc milites arma capere, equites equos sternere, frænareq;: Flammulam pro tabernaculo Regis explicatam: splendore armorum cuncta fulgere: alacri fremitu, mutuaq; exhortatione animos ad virtutem excitari. Regem cum delectis proceribus, sanctioreq; consilio, de ordine locoq; cuique Ducum tribuendo, acieq; instruenda consultare. Eques is Ioanni Comitis Annonis patruo tunc fortè latus Angli Regis tegenti notus, ac veteri familiaritatis vsu iunctus erat. eo probitatis fideiq; teste, facilè fidem Anglo fecit: eoq; redemptionis sponsore dimissus & ab Rege, & ab ijs qui ceperāt, ad Francum reuertit, ac quæ videbat, renunciauit: stare iam dudum sub signis hostes: ardore animi oculos Eduardi micare: signa in campis Anglica, simul & Germanorum, & sua cuiusq; Ducis & gentis vexilla, imperijq; aquilas conspici: animis dextrisq; omnes paratos expeditosq;, tantum non dari ad procurrendum signum, hostemq; quocum configant. Rex contrà eundum, prælium committendum censebat. Procerum seniores veteraniq; Duces orabant, ne publicam salutem fortunæ libidini, vniusq; prælij aleæ committeret. Si pugna vicisset, non ea re Angliam Eduardo, non Germaniam imperio adempturum, sibiq; quæsiturum: sin quid (vt bellicæ res sunt) casus ferret, Franciam amissurum. Vanis minis, inanibus animis vagarentur, circumuolarent, per campos ferrentur: hostes feroces in præsentia verbis, spiritus paulò post deposituros. nihil eos bonæ spei (quæ quidem diuturna sit) concipere animis posse, qui repulsi à Samarobrina, fortunam prælij periclitari constituent: non eorum arbitratu res gerendas, non illis quod vnum, quod capiant reliquum, sit dandum: cæteris conatibus exclusi, prælio quoque prohibeantur, & hac etiam frustratione illudantur. Roberti Regis oratores viri fortes, consilioq; validi, apud Francum Regem in castris erant: verbis Roberti orabant, obtestabantur, pugna ne fieret. Addunt nonnulli Robertum mathematicis artibus compertū habuisse, fore vt Philippus Rex ab Eduardo Rege cladem acciperet, quantum Franci ad eam diem nunquam accepissent. Id fatum, ea fors Philippum Regem manebat, quod aliquot post annis implebitur. Anglus stando expectandoq; in armis fessus, reduxit in castra exercitum. Postridie Germani Duces, qui in spem propinquæ gloriæ præmiorumq; venerant, longius segniusq; bellum prospicientes, maxima pars domum spectare, & de reditu inter se agere cœpere. Anglus pigritiam etiam in vultu militum externorum, nec quàm antè alacritatem cernens, eos dimisit: ipse in Flandriam suos ex hostico deducit, si gentem percellere posset, vt se hostes Francorū profiterentur. pollicebatur se illis ea tria oppida de Francis recuperaturum, quæ pignoris nomine præsidij Francorum teneri, ac velut à corpore Flandrici nominis auulsâ dolerent. Videbat eos vereri, ne suametiporum lege damnarentur, quam sibi præscriperant: si à Franco Rege deficerent, impij censerentur, noxamq; ingenti pondere auri luerent. Ad hoc si in causam Anglorum descenderent, ne forte reconciliata inter Reges pace, ipsi deserti omnē iram Francorū capitibus suis exciperent. Iacobus, vt ea dubitatio omnis tolli posse videretur, persuasit Eduardo, vt Rex Angliæ modò, sed & Franciæ scriberet: vexillis, parmis, signis liliatis etiam vteretur: ita fore, vt spem pacis cum

cum Philippo Rege iungendæ respicere vltra non possit, tantæ rei controuersia, tam illustribus monumentis, gentilitijsq; ac immortalibus testata: simul Flandris nullam pœnam, nullam sponsonem commissum iri, si Franco Regi verbis deuicti, Eduardo Regi & Angliæ & Franciæ scribenti, dicto audientes fuerint. Hoc commento ab Iacobo fides elusa. Anglus nullam dum terræ Salicæ partem nactus, Rex Franciæ ab suis Flandrisq; salutatur. Atq; ita scribendi signandiq; initium fecit: ac in vexilla lilia transfudit. Pontifex Maximus Flandriæ sacrificijs interdixit. Philippus Rex in oppidis hosti propinquis valida Præsidia collocauit, reliquumq; exercitum dimisit. Et Anglus relicta Gandau vxore Regina, ac Salberienti, in Angliam redijt ad rem nummariam expediendam, ex qua iam laborabat. Quam fortunam oblatam Francus non omisit. Ad filiam sororis, vxorem Ludouici Bauari, oratores inclytarum familiarum misit: eamq; Reginam Augustamq; quod ad eam diem non fecisset, salutauit: periuitq; vt Augustum maritum Franco nomini, ipsa Francico sanguine orta, conciliaret: inter Francos Reges Cæsaresq; vetustissimū fœdus intercedere, quod ipse sanctum & immortale optaret. Bauarus cum Anglus quod conuenerat aurum non penderet, cum Francus amicitiam peteret, fœdus cum hoc percussit, Angloq; Vicarij nomen iusq; abrogauit. Interea excursionses vtrinq; leuiaq; prælia facta, Flandris Annonibusq; in fines oppidorum Francicis præsidijs infestorum, & Francorum præsidijs in hosticum delatis, prædasq; abigentibus. Salberientis dum cum ducentorum equitum alâ circumuehitur, exploratq; quânam ratione Insulam tentare, ac aliquid egregij facinoris absente Rege suo edere posset, eruptione præsidij circumuentus capitur ipse, ceteris fufis cæsisve. Luteriam in custodiam missus. Ioannes Regis filius primùm Scandouerij oppidum expugnauit: deinde Tuinum obsedit, tormentis muros quassabat. Præsidium noctu igne tectis iniecto, in Scalde flumine quo mœnia alluuntur deprehensis nauibus in vltiorem ripam traicere. Francus ingressus ignem restinxit. Hæc terra, Mari, anno eius sæculi quadragesimo, trecentarum nauium classis Francica, additis octoginta Britannicis nauibus, præfectis Hugone, ac Nicolao Variobardo, pro Clusa Anglicarum partium oppido stabat, Eduardum Regem appulsu littorum prohibitura, simul Flandros, ne se rursus illi coniungere possent, interclusura. Erant in ea vilia capita, paruq; ære merentia. Anglica classis superuenit: in qua Eduardus, Atrebasq;, ac summi Duces proceresq; factis genereq; clarissimi erant. Pugnatum est acerrimè sex continenter horas. superiores habiti hostes, vento æstuq; eorum naues concitatas in Francos ferente, & ex littore Flandris propugnantibus, ac terram præterea infestam Franco facientibus. Hæc pugna numero hominum Francis, nobilitate desideratorū Anglis luctuosior extitit. Vtrinq; circiter triginta millia periisse ferunt. Eduardi femur iaculo traiectum. Angli terram tenuere: quod reliquum Francis fuit, Normanniam petijt. Hugonem in potestatem vitum redactum Eduardus è summa turri mali suspendit, vulnus suum eius supplicio vltus. Exin vulnere procurato, supplementoq; ex Anglia accersito, ac ex omni Germania non publicè quidem milite missò, sed voluntarijs contractis conductisq;, ac Flandriæ superioris iuuētute vltro nomina dante, Tornacum ducit: eamq; vrbem obsidet. dum ex composito Robertus Atrebas ex inferiore Flandria ad triginta millia hominum armat. Is ad Fanum Odemari ducebat. Cum propè Casletum ventum est, Flandri memores cladis, quam eo loco à Francis acceperant, vltra se progressuros negant. Ille, Quæ malum (inquit) ratio est, hîc in limine ipso subsistere? En, quia euulgari cogitis, quæ sileti cōmodius foret, legite has litteras: vt sciatis res vestras secūdiore, ac magis cordi superis esse, quàm optare ausi fuissetis. Simul falsas an veras litteras recitat, in quibus à proditoribus Fani Odemari vocari eum à parte oppidanorū scriptum erat, quòd bilingue illud oppidum factionibus laboraret. A præsidio Francorum Duceq; Burgundiæ obtinebatur. Continenti igitur itinere eò peruentum, pugnatumq; cum erumpentibus. Atrebas instando cedendoq; satis procul à mœnibus Burgūdionem elicerat: circummissa turma delectorum equitum intercluserat Duci in vrbem reditum: quòd limes, quò longiùs à mœnibus recedebatur, eò latius patebat, propius portam in arctiores cogebatur angustias, & flexuum circuitu oberrabat. Sed necessitas ac manifestum periculum Duci virtutem auxit. Paucitas etiam beneficio loci par multitudini erat. Atròx fuit pugna. Fusi Flandri, & è muris petiti: qui ab tergo se obiecerāt, angustijs quas ipsi quæsierāt, impe-

A impediti, multis amissis, Hypras se recepêre. Ad tria millia cæsi. Atrebas iram Flandrorum veritus, ad Anglum in castra se Tornacum recepit. Ea vrbs acerrimè oppugnabatur. Qui Francorum in præsidio erant, egregiè propugnabant, eruptiones etiam faciebant. tandem clausi mœnibus se continebant, eaq; virtute turabantur. nihil laxamenti hoste dante, fessi affectiq; ope subsidioq; indigebant. Rex in Atrebatibus copias habebat. certior factus obsessos laborare, mouit, ac sex milliū interuallo ab hoste locum castris idoneum cedit, natura tutum, & flumine vna parte munitum: duoq; millia equitum delectam manum noctu in urbem intromisit. Id spem potiundæ vrbs Eduardo ademit: audire cœpit oratores socrus sanctæ foeminæ, quos antea aspernatus fuerat. Eadem soror Franci erat: illa agente, induciæ in triennium factæ inter Francum Anglumq;. Captiui vtrinque dimissi. Flandris multa remissa. Exoratus Pontifex. Sacrificiorum ius restitutum. Comes domum reductus. Quinquaginta dies obsidio Tornaci tenuit. Scotus Rex domum classe Francica transmisit. Bohemus in Francia restitit. Iohannes tertius Dux Britannus ex castris Francorum domum proficiscens, in itinere obiit. Eburouix Comes, idem Nauarræ Rex, bellum sacrum professus, militem Francum aduersus religionis hostes in Hispaniam duxit.

PAVLI AEMILII VERONENSIS,

DE REBUS GESTIS

FRANCORVM

LIBER NONVS.

AM bellum inter duas cognatas Regias Frænicam Anglicamq;, velut auersantibus superis, armaq; piorum in communem omnium nostrum *CHRISTI QVE* hostem auocantibus nondum armis ad Tornacum positis, allatum est Hispanos à Saracenis semel atque iterum acie victos, opem exterorum Regum implorare. Tres summi Africæ Reges, quorum nobilissimo nomine fuit Balmarimus, in Hispaniam transgressi, ac cum veteribus Saracenis Beticam incolentibus, eorumq; Rege coniuncti, nostros terra mariq; congressi vicerant. Agris potiti, fugatisq; cultoribus, vrbes obsidebant. Adueniente cum Francis Nauarrisq; Eburouice, duo Alphonsi Reges, alter Castulonensis, alter Lusitanus, resecta spe, opeq; diuina aduersus pietatis hostes implorata, fortunam prælij tentauêre. Signa collata. Dimicatum summa contentione, cum tres nostri Reges cum quatuor Barbariæ Regibus duplici eaq; recentî victoria ferocibus decertarēt. Vicêre nostri. Castra hostium capta, plena omnis opulentia Regiæ, priuataq;. Maxima pars Barbarorum cæsa. Reliquis trepidis Beticæ receptaculum fuit: quæ ea lue purgari, nisi hac demum ætate nostra non potuit. Signa de quatuor Saracenorū Regibus capta, in Galliam ad Pontificem Max. Auenionem delata, templisq; affixa. Habitæ supplicationes: gratiæ laudesq; Deo Opt. Max. habitæ actæq;. Eburouix morbo decessit. Bellum Britannicum exortum. Ioannes Dux Britannia, Petri Ducis ex Ioanne Ruffo filio Duce nepos Lugduni oppressus ruina muri, filium Arturum reliquit. Is Dux duobus deinceps matrimonijs liberos tulit: ex Beatrice Vicecomite Lemouicum, eadem domina Auenarū in Annonibus procreauit Ioannem tertium, ac Vidonem: ex Iolantide Comite à Monteforti progeniuit item Ioannem, cui nupsit soror Ludouici Comitis Flandri. Ex Vidone nata est Ioanna, & cognomine & offenso corpore clauda. Ioannes tertius Dux nullos genuit liberos superstes fratri Vidoni. Antequam Tornacum proficisceretur, Claudam fratris filiam nuptui dedit Carolo Comitis Blesensis minori filio ex Margarita Philippi Franci Regis sorore suscepto. Mortuo Ioanne tertio, eius frater item Ioānes iure materno Comes à Monteforti, prædicans se legibus vocari ad Britanniam obtinendam, Nannes occupauit: fraternumq; aurum quod in Lemouicum arce asseruabatur, illuc profectus sibi depromi iussit. Exin Brestum, quod oppidum arcemq; præsidium Caroli